

ÉPÍTÉSZETI SZEMLE

<p>SZERKESZTŐSÉG: Budapest, IV., Dalszínház-utca 8., hová a kéziratok küldendőek. MEGJELEN: MINDEN HÓ VÉGÉVEL.</p>	<p>HAVILAP. SZERKESZTŐ: BOBULA JÁNOS</p>	<p>ELŐFIZETÉS: Egész évre 8 frt. Félévre . 4 frt Negyed évre 2 frt. Hirdetéseket felvesz: ECKSTEIN BERNÁT Fűrdő-utca 4.</p>
---	---	---

ÁLLAMI MŰSZAKI TISZTVISELŐK.

√^x **KENDE MIHÁLY** az ungvári kerület országos képviselője a földművelési tárca tárgyalásánál kemény szavakkal megtámadta az állami műszaki közegek konok bürokratizmusát és a dolgok iránti érzéketlenségét, mely határos a lelkiismeretlenséggel.

Ezt a felszólalást az ellenzék padjairól természetesen helyesléssel fogadták, a mi semmi különöset nem jelentene. Hanem **KENDE** felszólalását, noha nem nyilvános ülésben, de ülésen kívül azok a kormányparti képviselők is helyeselték, kik abban a kellemetlen helyzetben voltak, hogy az állami műszaki közegek érzéknélküli eljárását valaha tapasztalják. A földművelési miniszter is csak azt vetette ellene, hogy az egyes esetek neki tudomására hozandók s ő intézkedni fog az orvoslás tekintetében. Nem hiányzott ugyan a képviselőházban a védelem sem, mert akadt egy jó szívű képviselő, a ki az egyes műszaki közegek lelkiismeretes és odaadó működését dicséret tárgyává tette.

Természetes, a képviselő uraknak könnyű dolguk van: ha helytelenségeket tapasztalnak, felszólalhatnak a parlamentben és orvoslást kérhetnek. Hanem mi, többi nem-képviselő halandók, ezt nem tehetjük és feljajdulásunk elhangzik rendszeresen a pusztában és még csak a miniszter sem veszi tekintetbe.

De azért mi is elmondjuk tapasztalatainkat e téren, hátha akad olyan elszánt képviselő, a ki megszívleli felszólalásunkat és orvoslást fog keresni és követelni.

Hogy az igazságtalanság vádja ne érjen minket, ki kell jelentenünk, hogy felszólalásunkkal nem az egész állami műszaki kart akarjuk vádolni; hanem csak egyes lelkiismeretlen despotákat, kik az állam hatalmának védelme alatt üzik felfuvalkodott basáskodásukat, óhajtunk úgy a nagy közönség, valamint a ministerek figyelmébe ajánlani.

Készséggel konstatáljuk, hogy állami műszaki karunkat igen sok és lelkiismeretes tisztviselő képviseli, a kik hivatásuknak nem csak tökéletesen megfelelnek, hanem az országnak nagy hasznára válnak. Ilyen tisztviselőnek mi is szívesen adózunk hálával és elismeréssel, de a hivatásukat feladni nem tudó egyének eltávolítását az állam szolgálatából a közügy érdekében követelnünk kell.

Ha ilyenekről megemlékezni akarunk, hogy az animozitás vádja ne érhesse bennünket, csupán a dologról, a tárgyról fogunk szólni és a neveket nem nyomtatjuk le — feltételezve, hogy azok, a kiket illet, megismerik magukat. Szükség esetén és kívánatra szolgálhatunk nevekkkel is.

Mindenek előtt meg kell jegyeznünk, hogy az építési, az építészeti ügyek sehol a művelt államokban oly rendszertelen és rendezetlen állapotban nincsenek, mint nálunk Magyarországon.

Milliónyi összeget költünk évente különböző állami építkezésekre minden egyes vezetési és minden egységes tervezet nélkül. Valamennyi ministeriumnak van külön-külön építészeti, hol hivatalos, hol nem hivatalos hivatala, melyek mindegyike saját belátása szerint dolgozik, intézkedik, sokszor egymás ellen is. Legkomikusabb e téren mindenesetre a vallás- és közoktatási ministerium építészeti kebelbeli hivatala. Tudvalévő dolog, hogy a közoktatási ministerium örökös a képzettség felett minden téren, és senki sem kaphat még nyomorult négyszáz forintot hivatalt sem, ki a nyomorult szigorlatokat le nem tette és képesítési diplomát nem kapott.

És ez a ministerium, mely ily dolgok felett a legnagyobb szigorral örökös, a maga építészeti hivatalának élére olyan egyént állított magának, a ki nélkülözi az általánosan elfogadott és általánosan megkívántató kvalifikációt. A szemérem

kedvéért — meglehetősen hosszú hivataloskodása után — elengedettett ez egyének az építőmesteri vizsga letévése s így nyert jogosítványt az építőmesterségre.

Ilyen építőmester vezeti a vallás- és közoktatásügyi ministerium építészeti hivatalát és ilyen építőmester bírálja felül a technika építészet-tanárainak a tervezeit. Erre ugyan valaki szakasztikusan azt jegyezte meg, hogy a technika építészet-tanárainak műveit akárki megbíráhatja, mert ha a technika építészet-tanárai olyan technikai épületet terveztek és építettek, melyet különböző rekonstrukciók után néhány évre a rozsdás vasak közé kellett dobni, olyan építésztanárok felett akárki ülhet ítéletet.

Azonban nem úgy áll a dolog magával a hivatalos teendőkkel, hol a műszaki közeg a ministerium tanácsadója. És e téren voltak már esetek, hogy a kultus ministerium más ministeriumhoz fordult a döntvényért és ez a döntvény ellenkezőjét dokumentálta a saját hivatalának műszaki véleményével.

Tudjuk az élet tapasztalataiból, hogy a parvenuk, ha a hatalom szárnyai alá kerülnek, mindig a hatalom súlyát igyekeznek éreztetni a hatalmon nem lévőkkel azért, mert úgy vélekednek, hogy egyedül ily eljárás adhat nekik tekintélyt.

Többé-kevésbé minden ministerium építészeti közegei közt sűrűen találhatók ily érzelmű emberek, de a vallás- és közoktatási ministerium közege mindenestre a legnagyobb komikumot szolgáltatja e téren.

Ha tehát az állami egyes műszaki közegek működésének botránnyos kinövéseit első sorban annak a rendezetlen viszonynak tulajdonítjuk, melyben ezek a műszaki közegek szétszórva kényteleníttetnek szétszórtan kifejtteni jó vagy rossz tevékenységüket, addig is, míg ez a viszony megváltozhatik, egy kis érzéssel a dolgok iránt mégis áldásosabb működést lehetne elérni annál inkább, mert valóban nem az egyes ministerek jó akaratán, hanem az egyes érzéknélküli közegeken múlik a dolog.

És ilyenek ellen szólalt fel KENDE MIHÁLY képviselő is és ilyennek a hasonmását mi is élő példával akarjuk jelen sorokkal illusztrálni azzal, mikor a kereskedelmi ministeriumnál előfordult egy ügyet (pedig ott van sok hasonló) akarunk a nyilvánosságra hozni, mely eset már kismérvű botránnyá nőtte ki magát s érett arra, hogy megfigyelés tárgyát ké-

pezze és a minister figyelme is reá iránytassék.

Az ilyen ügyek nyilvánosságra való hozatala által nemcsak a közügynek tág értelemben, hanem a technikai karnak is akarunk szolgálatot tenni, mely kar nem tűrheti, hogy egyesek működésének vad kinövései kompromittálják és támadás tárgyává tehessék az egész műszaki kart.

Esetünk története a következő:

Szabadka szab. kir. város hatósága közkórház tervezésére irt ki pályázatot minden szokásos formalitások megtartásával. Beérkezett sok tervezet és az arra hivatott bíráló bizottság a terveket megbírálta, határozatát egyhangúlag meghozta és az elfogadott terveket a ministeriumnak a célból terjesztette be, hogy azokat kivitel céljaira a szokásos jóváhagyási záradékkal lássa el.

Ez időtájt azonban megtörtént vala, hogy a kereskedelmi ministerium egyik műszaki előadójának nem tetszett, hogy a díjak kiosztassanak azoknak, a kiknek a bíráló bizottság azokat egyhangúlag odaítélte, hanem ő azt óhajtotta volna, hogy az ő barátja KISS ISTVÁN kapná meg az első díjat és a kivitelt. E célból tehát az első díjjal honorált tervezetet lerántotta jelentésében a sárga földig és a jury által meghozott egyhangú ítélet után egész komolysággal a KISS ISTVÁN tervezetét ajánlgatta elfogadásra.

Ilyen eset ugyan még elő nem adta magát sehol a világon, hanem nálunk Magyarországon az egyezernyolcszázkilencvenegyedik évben Krisztus születése után megtörtént a kereskedelemügyi magyar királyi ministerium — műszaki osztályában.

Hosszadalmas remonstrációk után a város részéről és komoly számba nem vehető sok irkálás után, a minister még sem engedhette meg, hogy a műszaki osztálya által proponált komikum hivatalos határozattá emeltessék, hanem a város és a jury végzését hagyta jóvá. De, hogy a „tudós“ műszaki hivatalnak legalább valamiben legyen igaza, elrendelte a kórházi terveknek a tett megjegyzések alapján való kiigazítását, mit a város, — véget vetendő a hurcának — el is rendelt és az így kiigazított terveket végleges jóváhagyás végett újra felterjesztette.

Most kezdődött újra a hajsza. Az a bizonyos műszaki előadó, a ki KISS ISTVÁNNAK akarta volna odaitélni a kórházi tervek kidolgozását, még új kísérleteket tett

a már elfogadott tervek elvetésére és hosszú referációjában már nemcsak a programszerű dolgokra terjeszkedett ki, hanem olyanokat is állított fel, mint követelményeket, melyeket senki nem kívánt, és természetesen az elfogadott tervezetet letiporta úgy, a hogy csak a vad szenvedély engedte tollába csepegtetni a fekete tintát.

A ministerhez folyamodni fogunk, hogy e monstruózus műszaki kritikának a másolatát úgy, a hogy azt az a bizonyos műszaki előadó összeírta, adja ki, és mi azt általános kritika céljából nyilvánosságra fogjuk hozni. Egyelőre csodabogárként csak annyit közölhetünk, hogy az a „tudós“ előadó már előbbi jelentésében, és most a közegészségügyi tanács firmája alatt a csatornázástól teszi függővé a belügyminister által haladéktalannak jelzett és követelt kórház építését, holott Szabadkán még talán ötven év múlva sem lesz, mert nem lehet általános csatornázás.

Ez épen olyan követelmény, mint mikor a szabadkai közbűvőhid tervezetének megbirálásánál a tudós műszaki vélemény azt kifogásolta, hogy a tervezetnek az a nagy hátránya és hibája, hogy a közbűvőhid nem a folyam mentén terveztetik. — Tudvalévő dolog pedig, hogy Szabadkán folyó nincs.

A második csodabogara a kórházi tervek előadójának az, hogy kifogásolja a kórtermekben magasan elhelyezett ablaknyílásokat. Természetes, ő azt nem tudja, hogy ilyen ablaknyílásokat a kórtermeknél külföldön mint nagy vívmányt alkalmaznak, mert a betegek nem kényszerítetnek léghuzamos kórtermek-

ben feküdni és tartózkodni; s mert ő nem tudja — azután ki merészel valamit tudni hivatalos ész nélkül?!

Ebből a két esetből is látni, minő az a hivatalos műszaki jelentés; de várjuk be egész szövegét, a mikor alkalmunk lesz, tüzetesen pontról-pontra foglalkozni ezzel a kinövással.

Most egyelőre csak azt akarjuk közölni, hogy ezt az előterjesztést a kereskedelmi minister így ki is adta.

E határozat és az előbbi közt bizonyára ellentét van és mi azt csak annak tulajdoníthatjuk, hogy a ministernek ez esetről tudomása nem volt.

Ily alakban ment az ügy a belügyministerhez két évi ide-oda való ráncigálás után. Hogy mit tesz a belügyminister ezekkel a famózus műszaki komikumokkal, azt jövőben meg fogjuk írni.

Jelenleg csak azt a kérdést vetjük fel, vajjon olyan műszaki előadók maradhatnak-e a hivatalban egyáltalán, a kik antipathia és sympathia szerint írják összevissza műszaki jelentéseiket? és vajjon olyan főnökök, a kik ilyen jelentéseket a ministernek ajánlólag elreferálnak személyesen, nem vonhatók e felelősségre?

Mert ilyen műszaki közegek mellett a KENDE MIHÁLY által megkezdett támadások sűrűen fognak ismétlődni a parlamentben épen úgy, mint a parlamenten kívül.

S minthogy a ministerek jóakarátát semmi okunk nincs kétségbe vonni, azért kérjük, hogy az ily műszaki közegeket vonják felelősségre és szükség esetén mozgassák el helyeikről, melyeken csak objektive, de nem rokon- és ellenszenv után lehet és szabad hivataloskodni.

AZ ANDRÁSSY-UTI VASUT.

Nem olyan régen azt vallották az utazók, hogy Budapesten végződik Európa és kezdődik Ázsia. Most lassankint közelebb jutunk nyugathoz, de a kelettől nem birunk elszakadni. Egyebek közt különösen a városrendezés terén uralkodnak orientális állapotok. A tér felhasználásánál a gyakran a közérdek rovására előtérbe lépő személyes érdekek mellett a rideg praktikusság elve látszik uralkodni, de ez az elv tulajdonképen a megtestel-

sült impraktikusság, mert az orrán túl nem látó bölcsesség és a falusi torony-politika folyománya, oly gazdálkodás, mely a mai krajcárért kidobja a holnap forintot, oly tegnapelőtti észjárás, a mely a ma igazi formáját alig látja, a mely talán sejti a holnap alakulását, de már a holnaputánról fogalma sincs.

Fővárosunk a lakosság rohamos szaporodta, a vagyon gyarapodása, a nemzeti élet gyors haladása alapján nagyvárosi szint

kezd öltetni E mellett a földrajz, a természet, a művelődés folyása és az ország áldozatkészsége minden feltételt megadnának, hogy itt Európa kebelén, e nagyhivatású nemzet szívében hatalmas világ város fejlődjék szervesen és biztosan. De ennek a fejlődésnek nem adják meg a kellő tért, az arányos keretet, s így már is sok kinövés mutatkozik a növekedésben, kóros képlet a képződésben. Fővárosunkban a páratlan fekvésű Dunamellék a balparton mutat némi harmonikusabb és stilszerűbb nagyvárosi képet, továbbá némileg a még egészen ki nem fejlődött nagy körút, úgy arányaival, számos kiáltó izletelensége mellett is, főképen pedig egy zseniális, európai látókörű és mégis igazi magyar államférfiú nagy koncepciója, az Andrassy út. Nem mintha kifogástalan volna. De a kisszerűség, a fejletlen izlés, az abderitaság nem bírta lényegesen meghamisítani a nagy tervező gondolatát. Volt egy darab városunk, a melyen önérzetesen sétálhattunk végig, a melyen Európában éreztük magunkat, a melyet büszkén mutattunk az idegennek. Mint a magánembernek van vendégszobája vagy fogadó terme, a magyar fővárosnak is volt egy ünneplő, egy fogadó utcája, az Andrassy-út.

De a szatócsezsellem nem nézheti ezt a luxust, habár semmi költségébe sem kerül neki. Az ő demokrata izlése fellázad az ellen, hogy van egy út, a hol elegáns úri fogatok roboghatnak hosszú sorban, nem kellvén attól tartani, hogy vasúti kocsiba ütköznek. A spiszbürgerne nem elég, hogy omnibuszoknak nevezett primitív járműveken ő is végig dőcöghet a fashionabl világ közt a városliget vurstelpráterje felé. Ő villamosan akar 10 fillérért végig siklani a paloták és villák előkelő sorai közt.

Kérem, mi is demokraták vagyunk és

nagyon tiszteljük a derék polgárt, még ha kissé spiszbürges is. Legyen az övé az egész város, csak ezt az egy utcát, ennek is csak a kocsis-útját, ne bántás. Nem akarjuk most azt fejtegetni, hogy a forgalomnak nincs szüksége az Andrassy-úti vasútra. Azt sem akarjuk itt bizonyítani, pedig ugyancsak nem kerülne fej-törésbe és érvhajzásba (s talán ki is mutatjuk más alkalommal), hogy a közlekedésnek épen arra van szüksége, hogy az Andrassy-úton semminemű vasút ne legyen s hogy a társaskocsik is kiszorítottassanak onnan. Azt sem akarjuk vitatni, hogy a villamos vasút rontaná az útvonal képének közvetlen aesthetikai hatását.

De hangsúlyoznunk kell ezt: Illik, hogy a fővárosnak legyen egy dísz-útja, egy parádé-utcája, egy előkelő, elegáns helye, nem a jukkerező mágnásokért, nem a pénzarisztokrácia hintózó hölgyei kedvéért, hanem magának a fő- és székvárosnak reputációja szempontjából. Már pedig mindenki előtt, a kinek van némi érzéke a városrendezési és tervezési „nem-illik“ elvei iránt, kétségtelen, hogy a vasút semmiféle fajtája nem szalonképes egy dísz-úton. A közúti vaspályák igen kényelmes és igen praktikus intézmények, de az Andrassy-út nem egészen „közút“, a közönséges értelemben. Az üllő igen hasznos és tisztességes szerszám, de egy előkelő szalonban nincs helyén.

Csináljanak az egész városból műhelyeket és dolgozó szobákat, de az Andrassy-utat hagyják meg a főváros szalonjának. S az Andrassy-úton járni akaró városatyák járjanak a gyalogjárón, üljenek komflisba vagy omnibuszra, vagy ne sajnálják a kis kerülőt a király-utca vagy Podmanicky utca felé, de ne éktelenítsék el a város díszét vasúttal. NONQUIS.

CIGÁNYAINK ÉPÍTKEZÉSÉRŐL.

Dr. WLISLOCKI HENRIKTŐL.

Cigányaink építkezésével vajmi keveset, úgyszólván semmit sem foglalkoztak mindazon tudósok és nemtudósok, kik a cigány népet tanulmány tárgyává tették. S pedig a cigány építkezési modor is megérdemli a feljegyzést, már azon sajnos oknál fogva

is, mivel néhány év leteltével a cigány népség mint olyan többé nem fog létezni a világon, beleolvad az őt környező népekbe.

A cigány lakás három fajtáját kell megkülönböztetnünk: 1. sátrak, 2. kunyhók, 3. barlangok.

A vándor cigányok nyári lakása a sátor. Rendszeren március hó közepén elhagyják téli lakásukat és elszélednek a világba, ott ütve sátrat, a hol az éj meglepi őket, vagy a szükség arra kényszeríti. A sátrak, melyeket lóháton vagy szekeren cipelnek magukkal, két főalkotó részből állanak, t. i. a sátorfából és a ponyvából. A sátorfák rendszeren fenyőfából készülnek, mivel a cigányok ezt a fát tartják legkönnyebbnek a hurcolásra. A ponyva pedig rendszeren egy darab durva kendervászon, melyet gyantával néha némileg víztől járhatatlanná tesznek. Mielőtt új sátorfákat vagy új ponyvát használnának, azt előbb bekenik egy kis gyermek vagy valamelyik szűz leány balkezének kis ujjából nyert néhány csepp vérrel. Azt hiszik, hogy ezzel megóvják az új sátrat a gonosz szellemektől.

Hazánkbeli vándorcigányainknál a sátrak három fajtája található. Náluk is különbözik egymástól a »szegény« és »gazdag« lakása. A legegyszerűbb sáternál csak három rúdat alkalmaznak. Két rúdat, melyeknek hossza körülbelül $2-2\frac{1}{2}$ méter, a végén úgy illesztnek össze, hogy az egyik rúd végébe egy arasznyi rovatkát fűrészelnék, melybe a másik rúd hozzápáaszolt vége beletalál; zsinórral vagy egy e célra fűrt lyukon át alkalmazott szeggel szoroson összekötik a két rúd egymásba illesztett végét és úgy állítják fel, hogy a föld színével (mint harmadik oldallal) egyenoldalú háromszöget képeznek; a rudak alsó végét külön-külön legalább egy arasznyi mélységre beleszúrják a földbe, hogy az egész szerkezet ellenállhasson szélnek, viharnak. Végül egy harmadik, körülbelül $3-5$ méter hosszú rúdat egyik végével a két másik rúd összekötött végéhez erősítenek, másik végét pedig szintén a földbe szúrják. Ez a harmadik rúd aztán rézsut áll s a sáternak mintegy hátgerinczét képezi; s erre reá terítik a sátor vásznát, melyet nemcsak ezen fűrűdhoz, hanem a két első rűdhoz és kétoldal a földhöz is erősítenek, a rűdakhöz zsinórral, a földhöz pedig kis fácskákkal, melyeket a vászon szélén át a talajba vernek. Ez a sátorépítés legegyszerűbb módja, melyet a vándorcigányok legszegényebbjei alkalmaznak.

A sátrak másik neme hasonlít ugyan némileg az előbbihez, de sokkalta kényelmesebb tartozkodási helyet nyújt a cigány családnak. Hasonlít ezen második sátorfajta az előbbihez annyiban, hogy itt is két rúdat illesztnek egybe az említett módon. De már itt két ily rűdpár jön alkalmazásba.

Ezek $3-5$ méter távolságban állítatnak fel egymással szemben és a földben meg erősíttetnek. Rájok egy $3-5$ méter hosszú rúdat vízszintesen oly módon fektetnek, hogy két végét az említett két rűdpár hegyéhez lehessen kötni. Ez a vízszintesen fekvő rűd mintegy hátgerinczét képezi a sáternak. A vásznat szintén oly módon terítik rá mint az előbbi sáternál, csak hogy a hátulsó két rűdra, melyre még egy vászonfal van illesztve. Magától értetődik, hogy az ilyen sátor többet foglalhat magába, mint az előbbi.

A sátrak harmadik neme szerkezetére nézve komplikáltabb a két előbbinél. Ezen sátor főrésztét létraforma $3-5$ méternyi faállvány képezi, melyeknek fokai $\frac{1}{2}-1$ méternyi távolságra esnek egymástól. Ezt a két párlap forma létraalakú faállványt hosszában ferdén olyformán állítják a földre, hogy a két felső rűd $\frac{1}{2}-1$ méternyi, a két alsó, a földön fekvő rűd pedig $2-2\frac{1}{2}$ méternyi távolságban van egymástól. A felső két rűd végei egy-egy kisebb ($\frac{1}{2}-1$ méter hosszú) rűdacskával vannak egymáshoz illesztve, úgy hogy a két felső rűd ezen rűdacskákkal együtt egy párlapot (parallelogramm) képez, melynek két oldala $3-5$ méter hosszú, a másik két oldala pedig $\frac{1}{2}-1$ méternyi hosszúsággal bír. Erre a párlapra galyat, szalmát stb. raknak s ez képezi voltaképen a sátor fedelét, tetejét; a létraforma oldalokat, úgyszintén a hátulsó nyílást vászonnal vonják be. Ha ily sátor birtokosának szándéka és engedélye van, hogy egy helyen huzamosabb ideig időzzön, ezen létraforma oldalokat is galyakkal, szalmával borítja be, erre teszi aztán a vásznat. Ilyen sátorban az ember meglehetősen óva, védve van az időjárás kellemetlenségei ellen. Ily sátrakat főleg a felsőmagyarországi, a bosnyák és török cigányoknál láthatni, míg a két első fajtabeli sátrat az erdélyi és alföldi cigányok használják.

Ilyen szerkezetű sátrakban tölti a vándorcigány az év legnagyobb részét március kezdetétől majdnem november kezdetéig. Itt érzi magát boldognak és szabadnak, és csak a tél zordonsága kényszeríti őt, hogy visszatérjen azon kunyhóba vagy barlangba, melyben telelni szokott.

A téli kunyhót (putri, kaliba) rendszeren valamelyik erre alkalmas falu végén vagy annak közelében építik. A valódi cigány-kunyhó következő módon épül: Egy arra alkalmas helyet négy oldalról vesszőkerítéssel körül vesznek. Ezen vesszőkeri-

téssel párhuzamosan (tőle $\frac{1}{2}$ —1 méternyi távolságban) egy másik vesszőkerítést húznak. Ezen 3—4 méter magas két vesszőkerítés közti ürt jól kitömik kövekkel és földdel. Az egyik oldal vesszőkerítésében egy nyílást hagynak a kunyhó bejárata számára s ezt ajtóval latják el. Hogy a kunyhó meleg legyen, a kerítés külső oldalán mindenfelől sok földet hantolnak fel, úgy hogy kívülről a kunyhó csak egy oldala látható, a hol az ajtó van, az egész kunyhó messziről egy dombszerű földemelkedésnek látszik. A földét úgy csinálják, hogy az oldalfalakra keresztül-kasul 1—2 arasznyi távolságban rúdakat raknak. Ezen rudakra jó sok szalmát vagy galyat vetnek, melyre aztán jó nagy réteg földet hantolnak. De van a földél közepében egy nyílás, melyen át rendszeren egy deszkából alkotott kémény vezet s arra van hivatva, hogy a kunyhóból a füstöt a szabadba bocsássa. Délmagyarországon, hol szegény embernek nem igen lehet fára, vesszőre szert tenni, a vándorcigányok téli kunyhóik falait földből építik, melyet marhaganajjal és szalmával vegyitnek, és ebből téglaforma darabokat gyurnak s azokat a napon megszáritják; kívülről pedig a falakra szintén földet hantolnak. Ezen kunyhók belsejében csak a tűzhely méltó a figyelemre. A kunyhó nagyságához arányítva az említett füstlyuk alatt kőből, vagy (mint Délmagyarországon) száritott földdarabokból egy négyszögű, körülbelül félméternyi magas emelkedést építenek, melynek felső, a füstlyukkal szembe levő oldalán egy üstforma mélyedés van. Az ily módon alkotott emelkedés négy oldalán egy-egy lyuk van, mely csatornaszerűleg végződik az említett üstforma mélyedésbe. Ezen mélyedésbe rakják a tüzet, a melyet a négy csatornaszerű lyukon át éleszt a léghuzam. Ha ezen emelkedés ügyesen van szerkesztve, ebben a füst egyenesen felemelkedik és a földél nyílásán át a szabadba tódul, a nélkül, hogy a kunyhó belseje füsttel megtelnék. Ily módon épített kunyhóban a telelés nem annyira kellemetlen és nehéz, mint a hogy az ember gondolná. A kunyhó elég száraz és meleg tartózkodási hely, sőt levegője is meg-

lehetősen tiszta, mivel a gőzök szintén a földélen alkalmazott nyíláson a szabadba szállnak. Csak egy nagy veszély fenyegeti folyvást az ilyen kunyhókat; t. i. a földél rúdaira közvetlenül a tűz fölé rakott galy és szalma igen könnyen meggyulad, ha a kunyhó lakosai nem tudják a tüzet ügyesen kezelni. Ez az ügyesség szerintök abban áll, hogy a száraz tüzelő anyagot nedvessel kell kellően vegyíteni.

Sokkalta egészségtelebber és kellemetlebb telelő helyet képez a barlang, legyen az akár mesterségesen egy domb vagy hegy oldalába vájva, akár pedig természetes sziklabarang. Utóbbiaknál a füst csakis a barlang bejáratán át hatolhat ki a szabadba, s így a barlang maga tele van füsttel és hőmérséke is tetemesen alászáll, mivel az ajtónak majdnem folyvást tárva kell állania. A mesterségesen domb vagy hegy oldalába vajt kunyhónál a szükséges helyen erős cölöpöket vernek be, melyek a földnek leszakadását, leomlását megakadályozzák. Mindamellet elég gyakran megtörténik, hogy a barlang teteje lakosaira omlik és legjobb esetben testi sérülést okoz. Azért is ezen mesterséges úton készített földi barlangokat ott, a hol alkalom van rá, rendszeren úgy építik, hogy a domb vagy hegy gerincén kezdenek lefelé vájni, a földet úgy kiásni, hogy a barlangnak nincs ugyan természetes fedele, de igenis alapja és három oldala. A fedelet ily barlangoknál fából, galyból, szalmából és ezekre hantolt földből hozzak létre. A nyitott oldalt fával, kővel kiépítik és ajtóval ellátják. Ilynemű barlang a cigányoknál a legkedvesebb telelő hely, mert földéle füstlyukat is lehet alkalmazni, s azonfelül építése sem kerül annyi fáradságba, mint azon kunyhóé, melynek falait vesszőből kell fenni.

Ezek volnának vándorcigányaink primitív építkezésének főbb módjai, melyek ha nem is tüntetnek fel valami új dolgot, de mégis eléggé érdekesek arra, hogy feljegyezzük, különösen tekintve azt, hogy a hatóságilag létesítendő cigánytelepítés folytán a cigány építkezés is elvész valódi cigányainkkal együtt és az idők folyamában teljesen ismeretlenné válik.

SZINHÁZÉPÍTÉSZETÜNK.

(Folytatás.)

Gróf ESZTERHÁZY MIKLÓS példája nyomán 1757-ben ugyancsak a gr. KÁROLYI család is építtetett egy művészi kivitelű családi színházat Megyeren, s az ehhez szükséges dúsgazdag ruhatárt Olaszországból hozatta. Szintügy történt Rohoncon 1788-ban, hol gr. BATHYÁNYI építtetett az ő olasz magánszintársulata számára díszes színházat. Gróf RÁDAY bécsi burgszínházi intendáns 1769-ben építtette Pécelen az olasz színházat, melyet később magyarosítani akart. Ezek építési tervrajzairól azonban nem szólhatunk, mivel elkallódtak.

A legnevezetesebb magánszínház hazánkban a múlt században az ERDÖDY-féle operaszínház volt, melyet a varasdi főispán gróf ERDÖDY NEPOMUK JÁNOS építtetett saját palotájába Pozsonyban. Az összes főúri színházak közül ezen intézet volt azon időben a legnagyobb s állítólag a legfényesebben felszerelve. Tervrajzáról nem szólhatunk, fájdalom, mivel ez is elveszett. Áttérünk tehát a nyilvános színházakra.

Ausztriából és Csehországból a tizen-nyolcadik század első évtizedei óta látogattak el hazánkba a német színészek, különösen Pozsonyba, melyet Bécs külvárosának tekintettek. És valóban 1720 óta e város színháza mint egy filiálja a bécsi színháznak, miután színészei Bécsből bocsájtott rajt képeztek. Pozsonyban a legelső rendszeresen szervezett német szintársulat 1710-ben tartott huzamosabb időn át előadásokat s az itt elért siker által bátorítva, a vállalkozó német szellem működési körébe vonta mihamar Magyarország többi városait is. Évről-évre újabb társulatok látogatták meg Pozsonyt, mely a Magyarországra vándorló szintársulatoknak első állomásozási helyül szolgált sok ideig. Említett években a színjátszó helyek csak a vendégfogadók udvarán voltak elhelyezve. Rendezett és betanult szöveget előadó társulat aligha fordult meg ez időben gyakran Pozsonyban, miután a német szintársulatok legnagyobb része rögtönzött s betanulatlan játékszöveg előadásához ragaszkodott s lenézte azokat, kik betanult szöveget adtak elő. A Ferencrendiek ko-

lostorával szemben levő Veiten-udvarban 1738-ban színi előadás közben ugyancsak a rögtönző színészek könnyelműsége folytán nagy tűzveszély fenyegette a várost. BÉL MÁTYÁS történetíró sehonnai jövevényeknek nevezé ezeket ez eset alkalmával emlékiratában, kiket kár bebocsátani a városba. A lakosság legnagyobb része azonban nem ítelt ily szigorúan s csak is nagyobb óvatosságra s több elővigyázatra intetének a színészek; de nem tiltották ki őket. Előadásukat még a következő évtizedig vendéglők udvarain vagy ivótermekben tartották. Fordulópont volt a pozsonyi színházi viszonyok javulásában Mária Terézia 1740-ik évben való koronáztatása. Ez évben az egybesereglő nemesség mulattatására a halász-kapunál a későbbi női zárda helyén állítanak fel egy nagy fa alkotmányt a nagy bécsi színház mintájára. Ez alkotmány belülről három emelet magas volt. A színház díszleteit és gépezeteit Bécsből hozatták le. Az országgyűlés tartama alatt hetenként kétszer olasz opera, kétszer német nyelvű színmű adatott elő itt. Az opera előadók Bécsből, a német színészek Grácból hivattak meg.

Csak 1746-ban akadt félelmes vetélytársuk PILOTI társulatában, mely az Arany-sashoz címzett fogadóban játszott. 1747-ben KURZ FELIX gyermekszintársulattal, 1749-ben NACHTIGALL JÓZSEF jól betanult darabokat előadó társulattal tartott előadást Pozsonyban, innen társulatával Magyarország belseje felé vevén útjokat. A nagyobb társulatok a Veiten-fogadóban, a bálterem alatt lévő bolthajtásos helyiségben tartották előadásukat 1749-ig, míg a színészet tökéletesbülése s a művészet emez ágának kedveltsége folytán Pozsony évről-évre növekvő lakossága számára szűknek bizonyult a helyiség. Végre 1750-ben a Mihály-kapunál levő terjedelmesebb helyiségbe költöztek át s ott maradtak 1760-ig. Ezen évben az ott levő olasz énekestársulatot a lakosság gazdagabb osztálya igen megkedvelvén, hogy az építendő színházban az ajándékozott összeg kamatjaképen élvezhessenek egy-egy páholyt, a közönség egy színház építésére tekintélyes

összeget adakozott össze. Ezen adományozásokból a város főterének közepén az olasz színműveket előadó társulat igazgatójának felügyelete alatt építének. Az épület két emeletes volt, tágas földszinttel, igen csinos és ékes díszítményekkel. Pozsony folyton növekvő lakossága által mindig telt ház előtt folytak le az előadások. Egy tüzeset alkalmával a helytartónak feltűnt az, hogy a színháznak csak egy kijárata van, fensőbb jóváhagyással egy újabb s az igényeknek megfelelő épület készítését kívánta és sürgette a város előljáróságánál. A város azonban nem akart nagy adósságokba süllyedni és vonakodott új épületre költekezni.

Gróf CsÁKY GyÖRGGY vállalkozott ekkor színházi épület emelésére. Költségei fedezésére a város neki húsz évre bérletbe adta a színházi mutatványok engedélyezésének jogát. A városi tanács magának csakis a színészek fölött való biráskodás jogát s a tizenkét városi tanácsosnak és feleségöknek belépti jegyét kötötte ki. Az építési terhek viseléséhez némi adománnyal az udvari hivatal és nemesi osztály is járult. Gróf CsÁKY GyÖRGGY nagy költségét a rövid határidő alatt kamatostul visszaszerezni óhajtván, a szinigazgatóbérlelőknek igen magasra szabta a bérletárt. Mikor pedig ilyen árszabásra nem talált vállalkozót, megalkudott olyképen, hogy a páholyok és zártszékek bérleteinek díja az övé legyen, a többi pedig a bérlőé. A szintársulatok igazgatói szivesebben keresék fel ezentúl Magyarország más városait, hol épen semmi bért, vagy csakis a betegházak számára kelle némi csekélységet fizetniök. És mégis a helytartótanács és országgyűlés Budán lételéig: Pozsony volt a színészet központja.

Ezen főtéri színház 1776-ig volt használatban. Mellette még több kisebb színházféle is állt fenn: köztük leglátogatottabb volt egy fabódé. Egész Pozsonyban ez volt a legjövedelmezőbb ház; értéke alig volt 3—400 forint s egy-egy nyáron 500 forint bérletárral volt kiadva. Itt a bérlő kötelezve volt 100 előadást

tartani, vagy 200 után fizetni előadásonként 5 forintot. Ezenkívül azonban a művészet magasabb színvonalán álló épületek sem maradtak üresen.

1776. november 9-én nyitattott meg a gróf CsÁKY GyÖRGGY által épített új színház. Az épület igen tömör és díszes volt. Tágas elannyira, hogy csakis akkor telhetett meg, midőn az udvar és az országgyűlés Pozsonyban tartózkodott. Épen ezért a helyárak s az épület bérlete igen drága volt. Lépcsőzete kőből épült s védett főbejáratán kívül, mely előtt csarnokos fedél volt, vala még szükség esetre fenntartott két mellékkijárat. A földszint igen tágas, a zenekar helye igen ügyesen elhelyezve; öt kijárata volt a földszintnek. A csarnok jobb oldaláról emelkedett a lépcső az első s a másodemeleti páholyokhoz, szemben ezzel a csarnok balfelén volt elhelyezve az első és második karzat lépcsőzete. A helyek oly ügyesen voltak berendezve, hogy minden helyen tisztán hallható volt a hang s látható a cselekvény.

Az udvari páholyba külön feljárat vezetett. E páholyt MÁRIA KRISZTINA főhercegnő és férje ALBERT szász herceg számára rendezték be. Kétemeletes magas volt a páholy aranyos díszítéssel. E feljárat mellett volt két bejárat egyik a színészek másik a zenekar tagjai számára. E kettő között a színházfelügyelő számára kényelmes lakás készítettett.

A színház díszleteit VANDI festé Bécsben; nem kevésbé díszes volt a színházi épület festése is. Azon időben a pazar fényvel fölszerelt színház díszleteit e csekélység képezte: egy függöny, antikterem, nagy veres terem, közönséges polgári szoba, egy előkelően bútorozott szoba, egy urias berendezésű szoba, egy erdő, egy kert, egy majorság, egy börtön, egy lapály, melynek másik oldalára tenger avagy tónak használható víz volt festve.

Mindezek részére alkalmas raktár is volt tűzmentes helyiségben, melybe nyugodtan elhelyezhető volt minden díszlet.

Dr. VÁLI BÉLA.

A NEGYEDIK DUNA-HID.

WEKERLE SÁNDOR minster elnöklete alatt márcz. 22-én értekezlet tartatott a budapesti középítkezések sorrendjének és módozatainak megbeszélése végett.

Az értekezleten jelen voltak: LUKÁCS BÉLA, kereskedelemügyi minster, BETHLEN ANDRÁS gróf földmivvelésügyi minster, HIERONYMI KÁROLY belügyminster, PODMANICZKY FRIGYES báró, RUPP IMRE min. tanácsos, ZSIGMONDY GÉZA főmérnök, GERLÓCZY KÁROLY alpolgármester, LECHNER LAJOS fővárosi középítészeti igazgató.

A minsterelnök ezen tanácskozmányt különösen arra való tekintettel hívta egybe, hogy azon építkezések, a melyek most Budapesten várhatók, így különösen a hidak építése és az ezzel kapcsolatos utca-rendezések, nemkülömben a katonai kincstártól átveendő épületek — nevezetesen a Károly-kaszárnya, az Újépület és a citadella helyére emelendő új épületek, továbbá az igazságügyi palota és a kiállítási épületek építése oly tulzott mérvben emelhetik esetleg az építési ipart, hogy az építkezés tetemesen megdrágulna s utólag ezen összes építkezések egyszerre való befejeztével a válság sem volna elkerülhető. A minsterelnök első sorban az iránt kíván tájékozást, vajjon milyen sorrendben és milyen beosztás szerint létesíttessenek mindezek a középítkezések.

A több órai tanácskozás egyelőre csak a hidak építése körül forgott, a nélkül, hogy még ezen ügyben is végleg s döntés volna várható, míg a tanácskozmány össze nem ül. Az értekezlet — eltérőleg az eddig többnyire hangoztatott véleményektől — egyhangulag oda nyilatkozott, hogy legelőször is a belvárosi hid építésére van szükség. Ezen hid ives hid legyen, minden oszlop nélkül s mivel a vízvezeték kérdése is el van döntve, e hid építésénél arra sem kell tekintettel lenni, hogy azon vízvezetéki csövek is alkalmaztassanak. E hidnak az építésére, illetőleg az ezzel kapcsolatos utcák rendezésére vonatkozólag az értekezlet előtt három teljesen kidolgozott és részletes költségvetéssel is ellátott tervezet feküdt.

Az első javaslat szerint a Duna-utca folytatásaként volna építendő az új hid, a Duna-utcából pedig a Ferenciek-terére vezetne az összeköttetés.

A második terv szerint leromboltatnék a plébánia épülete, megmaradna azonban

maga a templom, továbbá a városháza épülete s egyenes összeköttetés hozatnék létre a Dunától délre mindazon épületek lerombolásával, melyek a templom és a Duna-utca közt vannak. A Sebestyén-tér felhasználása mellett azután leromboltatnék azon háztömb, mely a Sebestyén-utcától délre van, t. i. a kuria épülete és a hozzáépített ódon házak.

A harmadik terv szerint leromboltatnék maga a templom, továbbá a városháza, a kigyó-utca és a Sebestyén-utca közti összes épületek, végül a piaristák épülete, melynek helyére jönne a templom. Mind a három terv értelmében kiszélesítetik a hatvani-utca még 7 öllel és pedig azon az oldalon, a melyiken a Dréher-palota van, akként, hogy a Dréher-palotából is egy rész lehasíttatnék. A hatvani-utca akkor époly széles leend, mint a kerepesi-út. Ezen kiszélesítés azonban csak fokozatosan vitetnék kéreztül, a mint épen új építkezések szüksége fenforogna.

Az első tervnek ellene szolt az értekezletnek minden tagja; bár az a legolcsóbb, — ez volt a vélemény — okvetlenül mellőzendő, minden egyébbtől eltekintve már azért is, mert Budán akkor a hid épen a hegynek menne és nem szakadna be a körutba. A harmadik terv mellett nyilatkoztak számosan, utalva arra, hogy ez épügy aesthetikai, mint forgalmi szempontból a legajánlatosabb. WEKERLE minsterelnök azonban arra utalva, hogy ezen terv kezesztülvitele 12 millió forintnyi költségbe kerül s még a telkek értékesítése után is még mindig 9 millió frtnyi költség maradna fedezendő, hangsulyozza továbbá különösen azt, hogy nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a nagy hátrányt és nem csekély költséget meg zavart, melyet a kigyó-utcai üzleteknek felbontása maga után vonna s hogy számos teljesen használható épületnek lerombolása, mint a templomé és a városházáé valóban demoralizálólag hathatna, arra kérte az értekezletet, hogy ezen tervnek kezesztülviteletől álljon el, annál is inkább, mert nemcsak a fővárosnak számos része, a hol szintén joggal lehet követelni építkezéseket és rendezéseket, hanem a vidéki városok is zokon vennék azt, hogy az ország a feltétlen szükségesen tul költsékesen épen a fővárosnak csak egy pontja számára. Hosszu

eszmecsere után tekintettel a minis-
terelnök kijelentésére s különösen azon tényre,
hogy a hidépítéshez alapokból mindössze
csak 7 millió forintnyi tőke van s a vá-
rostól kikérendő 2 millió forintnyi segély-
lyel együtt csak 9 millió forint áll rendelkezésre,
a fővárosnak pedig minden tekintetben
érdekében áll, hogy a második hid is
építtessék fel minél előbb, az értekezlet
abban állapodott meg, hogy a második
terv szerint legyen keresztülvive a hidépítés
s a vele kapcsolatos utcarendezés a
belvárosban, de egyidejűleg a vámházi hid
is legyen fölépítendő. HIERONYMI minis-

ter kívánatára azonban végleges döntés
nem történt, mert ő azt a kérdést vetette
fel, vajjon nem lehetne-e még egy negyedik
terv alapján előnyös megoldást találni,
hogy t. i. a piaristák épülete kisajátíttatnék
és azon a helyen építtetnék a hid, úgy,
hogy a városháztéren kellene csak egy a
közforgalomnak megfelelőbb utca össze-
kötötést létesíteni.

Miután elhatározott, hogy ezen terv
alapján minél előbb költségvetés készí-
tessék, az értekezlet ezen számítások elké-
szültéig elnapolta további tanácskozásait.

AZ EZREDÉVES ORSZÁGOS KIÁLLÍTÁS.

A kereskedelmi minis-
ter a következő fel-
hívást intéz a közönséghez:

A magyar állam megalapításának ezre-
dik évfordulóját készül megünnepelni a
nemzet.

Hazánk törvényhozása elhatározta, hogy
az ezredéves ünnepélyek keretében országos
kiállítás tartassék.

Ő cs. és apostoli királyi Felsége, leg-
kegyelmesebb Urunk és Királyunk ezen
kiállítás védnökségét elfogadni kegyes-
kedett.

A törvény e kiállításnak 1896-ban, Buda-
pesten, az illetékes minis-
terek és egyéb
szakkörök közreműködésével leendő ren-
dezését reám ruházta.

Kettős célja lesz e kiállításnak.

Első sorban emlékeztetni a nemzetet az
ezredéves mult nagy eseményeire és alkotásaira
és megmutatni a külföldnek is,
hogy a magyar nemzet hasznos tagja volt az
európai népesaládnak a haladás együttes
munkájában.

Második feladata a kiállításnak az lesz,
hogy megismerjük a magyar államot alkotó
összes erőket; megismertessük önmagukkal
és az idegenekkel a szellemi, anyagi és
erkölcsi téren való munkálkodásnak összes
víványait.

Felhívom az ország minden polgárát,
hogy e feladatban a kormányt hazafiui
lelkességgel támogassa és hozzájáruljon
a nagy nemzeti mű sikeréhez.

Része fog jutni az ország minden pol-
gárának a munkában, valamint része lesz
a sikerben is.

A kiállítás sikere által növekedni fog
hazánk tekintélye és fokozott lelkes biza-
lommal fogunk haladni a nemzeti megerő-
södés nagy munkájában.

A kiállítás programja felöleli a nemzeti
munka minden nyilvánulását; tervezete
megadja a kereteket mindazok számára, a
kiknek ősei vagy a kik maguk bármely
téren tevékenykedtek.

A törvényhatóságok, a városok és a csa-
ládok, melyekhez történelmi emlékek fű-
ződnek, állítsák ki az okmányokat, mű-
tárgyakat, ereklyéket, melyek nagy esemé-
nyek, virágzasi korszakok emlékét kelthetik
fel; melyek jellemzik állami szervezetünk,
ősi alkotmányunk és önkormányzati életünk
fejlődésének menetét, a magánéletnek
egyre gyarapodott igényeit és a nemzeti
erő egyéb megnyilatkozásait.

Az egyházak mutassák be működésük
és tevékenységük tanujeleit, történelmi
emlékeiket, melyekre kegyelettel tekint a
nemzet és a művészet remekeit, melyeknek
megalkotása és megőrzése az ő érdemük.

A tudósok, a művészek, az írók, a tan-
férfiak, szóval a nemzet szellemi fejlődésének
összes tényezői mutassák be az eszközöket,
melyekkel egy évezreden át a felvilágosodást
és a nemes izlést terjesztették, és a
nemzet erkölcsait megneemesíteni igye-
keztek.

Mutassuk be, hogy Európa éléstárának
földjét hogyan munkáltuk a multban, mint
haladtunk mindig a korrallal és miképen
érvényesíthetjük ma a tudomány vívmányait,
hogy a nemzeti termelést fokozzuk.

Tér jut a hazai ipar összes tényezőinek, melyek a multban nem egyszer versenyeztek a nyugot legkitünőbb szaktársaival.

Tárják fel szorgalmuk és ügyességük műveit. Az elmúlt századok mestereinek remekeit, a napról-napra izmosodó és gyarapodó modern gyári ipar termékeit állítsák sorba, hogy tanuságot tegyenek a magyar munka, a magyar vállalkozó szellem erejéről és versenyképességéről.

A kormány gondoskodni fog, hogy a nemzeti munka méltó keretben legyen bemutatva, hogy a kiállítók erkölcsi sikerét előmozdítsa.

Tárja ki mindenki szorgalma, izlése, leleményessége eredményeit.

Lépünk mindnyájan sorompóba, a kik dolgozunk észszel, kézzel vagy géppel, egyért — a hazáért!

Ám lássa a mai nemzedék, miket teremtettek az apák az uttörés sulyos viszonyai között; ám érezzük át, hogy az ősök veritéke árán megtört sima uton milyen feladatok hárulnak reánk és a jövő nemzedékekre!

Nagy, ritka családi ünnep lesz az, melyet még nem sok nemzet ülhett meg.

Gyűljön a nemzet oda a felséges uralkodó köré, a köré, a ki hazánkat oly atyai gonddal és bölcseséggel vezette az áldásos béke utjain, a haladásnak magaslatára és a ki — egy dicső ezredéves mult hú leteteményese — oda vezet a magyar népet egy szebb évezred küszöbére!

Budapest, 1893. február havában.

LUKÁCS BÉLA s. k.,
kereskedelemügyi m. kir. minister.

HÁZÉPÍTÉS A KARSZTON.

Tán sehol sincs egy határon annyi alkalmas anyag az építésre, mint a Quarnerot észak felől félkör alakban övező Karszton, ahol az építető a szükséges anyagot magából azon telekből nyeri, melyre viskóját emelni szándékozik. Az alapozási munkálat mélysége a legkülönbözőbb, 1 lábtól 1 méterig, sőt ezenfelül haladólag váltakozik. A nép nyestetlen gyermeke, kitől azt kérdeztem, hogy a házak fundamentuma általában minő mélyre hatol, csak annyit felelt: se scava finchè se trova el vivo, addig kell ásni, míg elevenre, azaz sziklára nem akadunk. Magam is láttam, hogy a Brajdizában (Fiume) cölöpözni kellett, miután jó mélyre ásva sem érték sziklatalajt. A telek, melyre a gazda házát építeni szánta, ha csak nem egyszerismind c a m p a g n a (szőlőskert), bizony nagyon kimért terjedelmű; persze gazdálkodni kell a földdel, mert annak a Karszton megfizethetetlen az ára. A ház hosszát a telek nagysága szabályozza. 15—17 m. hosszúság a legnagyobbak közé tartozik. A telket négyszögben két méteres fal övezi, melynek felső részébe üvegcserepet rak a gondos gazda, hogy a gyümölcsre áhító gyermekeknek elvegye a kedvét a mászástól.

Általános szabály a Karszt mentén, hogy a ház homlokzata a tengerre néz s

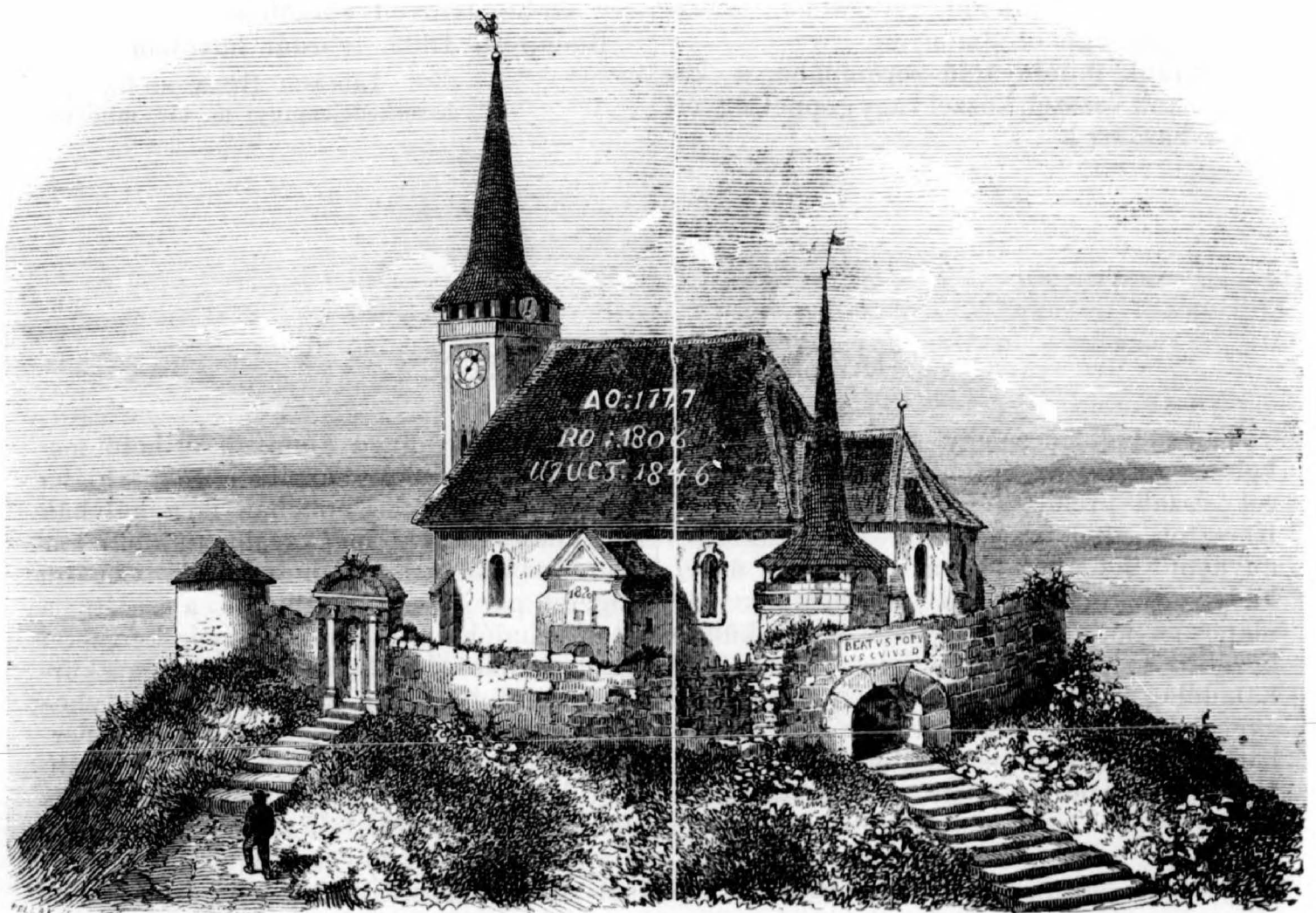
ennek meg is van a könnyen érthető magyarázata; a nép házaiban t. i. hiába keresünk kályhát, Fiumében is a kályhák meghonosodását a magyar hivatalnoki kar gyarapodásának kell betudnunk. Lussin szigetét pár éve, körülbelül a mióta a vitorlás hajók építése nagyon gyér keresetet nyújt a lakosságnak, kezdték világgá kürtölni, mint télen át klimatikus gyógyhelyet, nyáron meg üdítő fürdőt s az ismeretőkben szükségesnek tartották megemlíteni, hogy a lakások már kályhákkal is ellátvák. A tenger felé irányuló szárazföldi, nem ritkán heves, hogy úgy mondjam robbanásszerű helyi légáramlás, melyet mi karsztlakók bora név alatt ismerünk, tette szükségessé a házak olyan alakban való építését, hogy a homlokzat a tenger felé esvén, az egyenlítői légáramlás: a sirokkó mérsékelje a szobákban a megcsappant légmérséket. A másik általános szabály, hogy a karsztlakó a szó szoros értelmében a levegőbe épít; hja, drága a föld, fel kell használni a vertikális tért, mely nem kerül pénzbe.

A legnagyobb ritkaságok közé tartozik a földszintes ház; rendszerint egy emeletes építkezés a legszokottabb; persze ott, ahol más megszorító körülmények is közbe játszanak, a légürt még inkább kibérlik, pl. Fiumében a Gomilában (ó-város) két

emeletesnél kisebb házat nem is találunk. Hogy mily megbecsülhetetlen a Karszton a talaj, azt legeklatásabban bizonyítja a fiumei korzón, tehát a főutcán az a háromemeletes ház, mely alig 3 méter széles s bejáratát egy bolt, illetve aszomszédház bejárata kölesönzi. A házak egymás hátán szorongnak s nem ritkaság a közös tűzfal; az utcák szűkek, alig $1\frac{1}{2}$ —3 métersek, melyekben nemcsak szekerek, de még kézikocsik sem közlekedhetnek.

A konyha mellett találjuk a kis éléskamrát is, melynek csak annyi a világossága, a mennyi a konyhából szűrődik be.

A földszinten a bejáratnak a konyhával ellenkező oldalán van egy szobácska, esetleg még egy tágasabb éléstár. A helyiségek általában igen alacsonyok, alig haladják meg a $2\frac{1}{2}$ mtr. A padozat a konyhában s lépcsőházban kockára vágott mészkő vagy téglá, míg a szobákban fapadló van. Az ablakok általában igen

HADHÁZI REF. EGYHÁZ.

A mint a tengerre bámuló kapucskán belépünk, 5—6 lépésnyi udvar választ el a háztól, melybe a bejárat rendszerint a homlokzat közepén van. A földszinten találjuk egyik oldalt a konyhát az égetett téglából rakott s faragott kővel körített nyitott tűzhelyel, mely fölött a kéménybe vert vasszegen láncan lóg a bogrács. A nyitott tűzhely mellől elmaradhatatlan a mosogató medence, rendszeren az apró ablak mélyedésében; akkora négyszög alakra faragott mészkő, mint a mélyedés.

aprók, szélességük 45—60, magasságuk 60—100 cm között váltakozó.

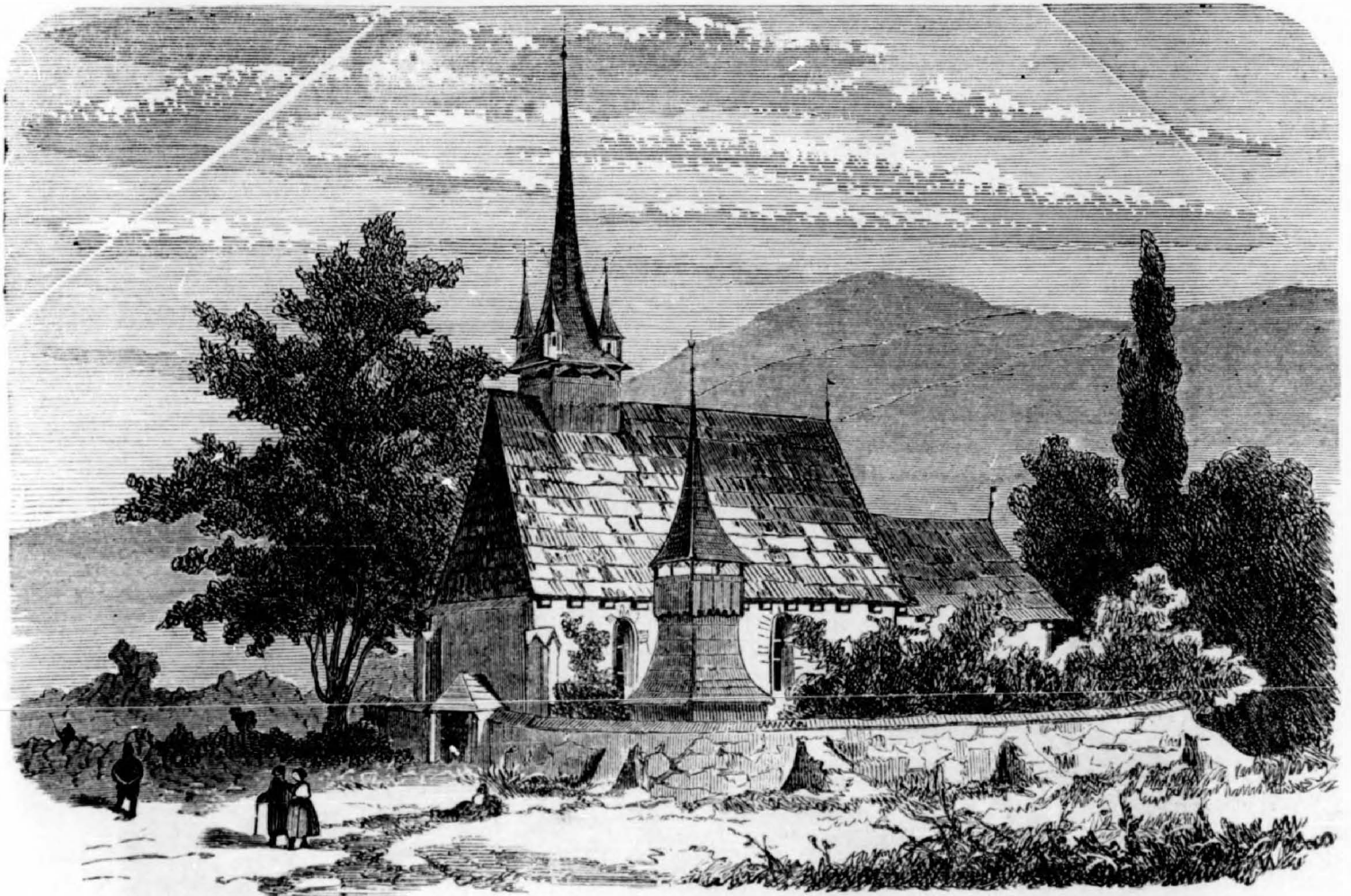
A szobának rendszeren egy ablaka van, nagy ritkaság a két ablakos szoba. Az ablakot egy darab deszkából készült, kékre vagy zöldre festett szalugáter takarja; a két szárnyat keresztfa feszíti ki.

A szobák festettek, a domináló szín a piros-fehér-kék (horvát); egyébként a műsor változatosságát vagy a gazda, vagy a pallér, vagy a festő magas műízlése szabályozza. A meszelés már divatját multa

egészen. A földszinti bejárattal szemben falépcsőzet, két részre osztott 12—16 falépcső vezet az emeletre, egy ici-pici előszobaféléből jobbra-balra nyílnak a szobák, szűk, alacsony helyiségek ugyanolyan nagyságú ablakkal, mint a földszinten. A nép vallásosságát jellemzik a falakon ékeskedő szent képek, míg a hajókat s hajótöréseket ábrázoló mázolmányok azt hirdetik, hogy a gazda vihart látott férfiú. Elmaradhatatlan bútordarab a kalitka is; kanári és papagáj a kedvenc madarak.

Fiumében a lakáshoz hiába kérünk vagy várunk padlásrészt, a főváros pincelakóit nálunk a padláslakók helyettesítik. A gazda azonban, aki saját kényelmére építi gunyhóját, hasznát tudja venni a padlásnak is, nem ugyan a széna, szalma vagy más vetemények elhelyezésére, de hát mindig akad a ház körül olyan vaszak, a melynek legjobb helye van a padláson.

A ház teteje kupalakú s kivétel nélkül cserépszindelyvel fedett; a fedés módja meglep minden idegent. A cserepek nem

VISKI REF. TEMPLOM.

A tűzfalak, az épület alapfalai valóságos várszerű építmények, vastagságuk nem ritkán meghaladja az 50—60 cmt, míg az elválasztó falazatok oly vékonyak, hogy nem volna tanácsos jól neki dűleszkedni. Még a modern bérházakban is gyakran megesik, hogy a falba vert szeg a másik oldalon lyukad ki; a szomszédlakók diskurzusát pedig úgy értjük, mintha csak nekünk volna szánva; az elválasztó fal alig egy téglányi szélességű; sőt a téglák néhol élükre vannak állítva.

egyenesek, hanem ívszerűleg hajlottak; a tető lécezetére először lerakják a cserepeket olyformán, hogy azok konkáv oldalukkal felfelé tekintenek:

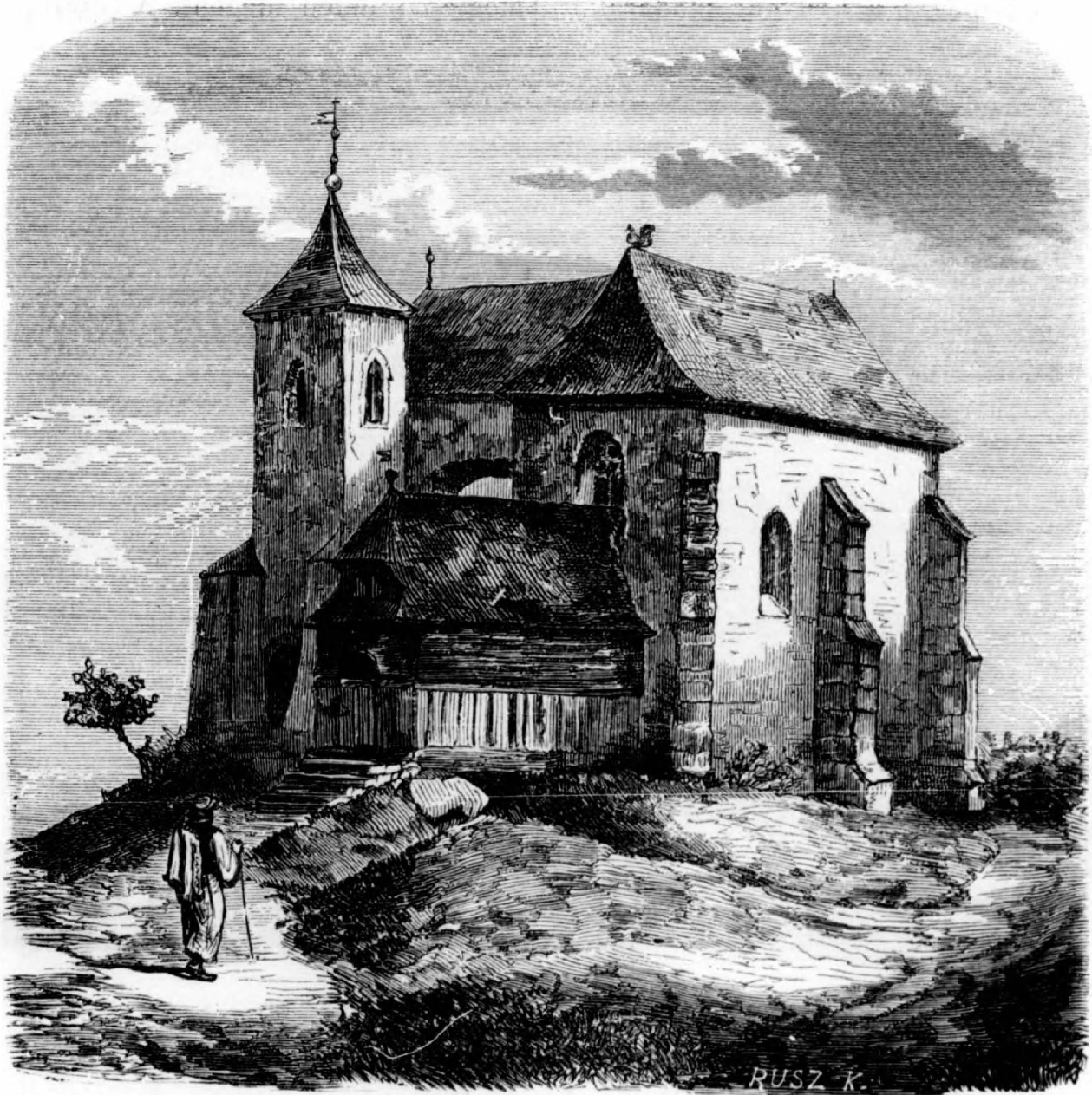
ezután az ürt kitöltve vakolattal ráraják konvex a cserepeket, úgy

hogy a konkáv fordított két cserép között az összekötő kapcsolót egy konvex fordított cserép képezze. Mikor e fedési mód miérettje szerettem volna megtudni, a gazda vállalat vont s hosszas gondolkodás után kisütötte, hogy így szokták nálunk, de meg tán a bóra ellen is csak így lehet védekezni. Nem fért a fejembe e megfej-

szükségletének fedezésére az esővizet kénytelen ciszternákba gyűjteni; e gyűjtés indokolja az imént előadott tetőfedést.

Az eresz alatt csatorna van köröskörül; az összegyűlemlt vizet egy, esetleg két csatornaacső vezeti a vitzartóba. A ciszterna rendszeren két terjedelmes gödör; az első az u. n. deposito, melyben a víz le-

GARAM-KIS-SARLÓI TEMPLOM.

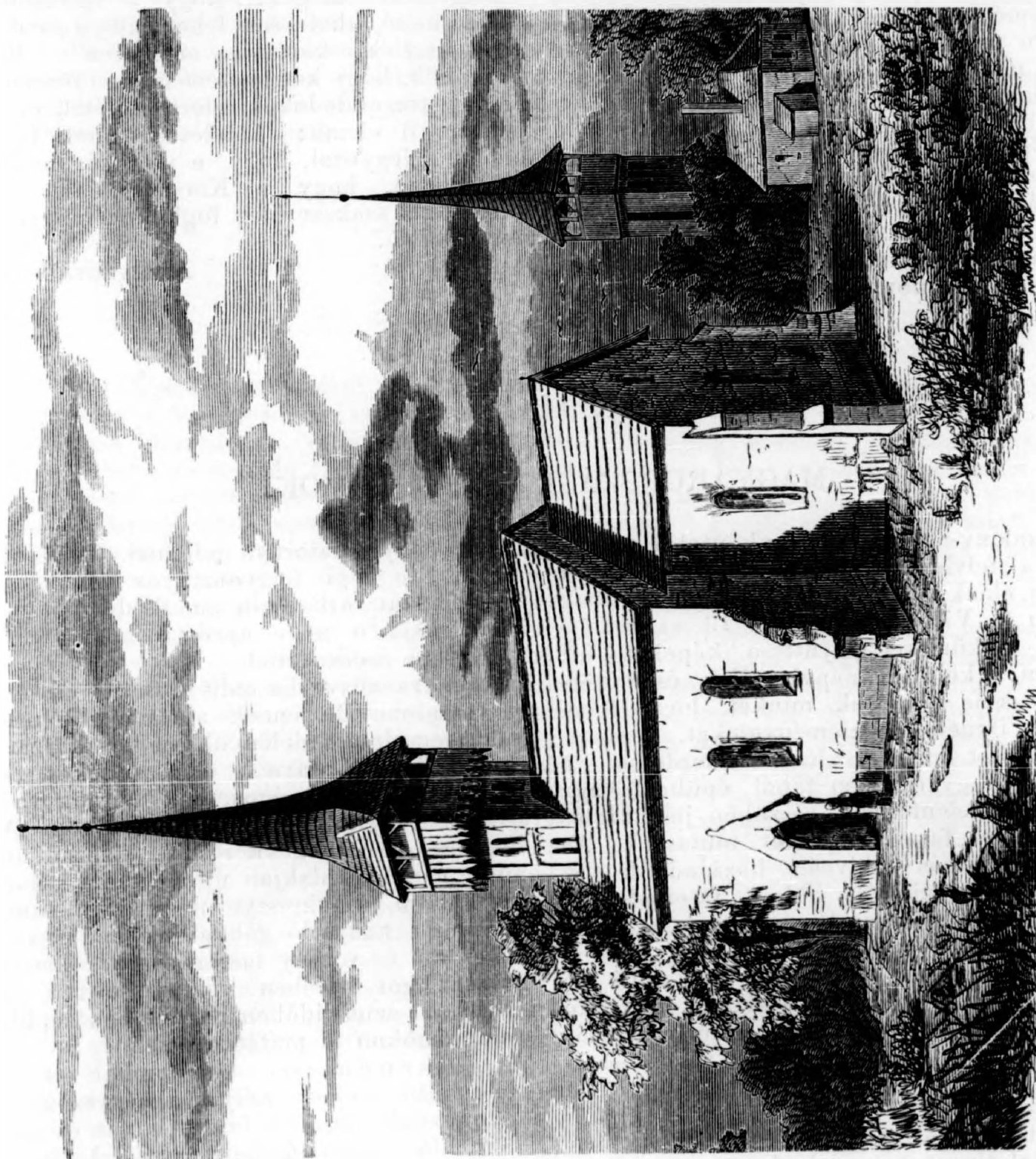
tés után sem a tény. Javában tünődöm, mikor a csatornára esik tekintetem s a megfejtés megvan. Ez a tetőfedési mód olyan ekonomikus munkálat, melyre a természet, a tapasztalat s a szükség vezette a népet; a természet mostohán bánt el viz dolgában a Karsztvidékkel, forrás alig van, bár másrészt nem tagadható, hogy ahol akad, az aztán elég kiadó is. A nép

rakja az iszapot s lassan átszivárog a tulajdonképeni vitzartó medencébe, melynek mélysége 16—20, szélessége 8—10 láb. A ciszterna építési költsége körülbelül 4—500 frt, persze sokba kerül a falazás és cementezés; a mészkő-kockákból rakott fal félméter átmérőjű. Némelyek költség és időkimélés szempontjából téglával is falaznak s ez éppen úgy megfelel a cél-

nak. Bár nem feltétlenül szükséges a kettős gödör, az egy gödrös ciszterna mégis ritkább, költségesebb s esős időben zavaros vizet szolgáltat; költségesebb, mert a le-

hanem hát mindig a konyha az irányadó abban, hová építtessék.

A legritkábbak közé tartozik a kúpalakban észak-déli nyílással épült kémény;

CSORODAI REF. TEMPLOM.

rakódott iszapot gyakoribb időközökben kell eltávolítani.

A ház tetején bánatosan mered az égnek a kémény; keresztül-kasul van lékelve. Helye nincs biztosan meghatározva, jöhet a szélekre vagy a középre tetszés szerint;

gyakoribb az, mely kúpalakra, de nyugotkeleti nyílással rovátkosan épült, t. i. a füst a zárt kúptetőről visszaverődven, a rovátkokon menekül. A nyílások iránya azért kerüli az észak-déli vonalat, mert a bőra is, a sirokkó is visszaüzi a füstöt.

A leggyakoribb alak a legkomplikáltabb, mert nemcsak a mondott két főlégáramlattal vet számot, hanem a borino, maestral, libeccio, forian, provenzali stb. helyi szelek ellen is védekeznek; a tető lapos, csak éppen a közepén van egy kis kalapszerű dűdorodás apró lyukaktól környezve; a kémény 4 oldalán kupakjával lefelé kacsintó pipaalak okádja a füstöt. Sokszor még mindez sem elég s ekkor a kémény oldalain, ha kell mind a négyen, rendszeren azonban csak kettőn lyukat fúrnak s belé tetőépítésre használt, üreggel egymásba hajtott két cserépszindelyt vakolnak.

Házépítéssel a Karszton a proto (pallér) foglalkozik, sőt nem ritka eset, hogy az új modern bérházak építésénél is költség kimérés szempontjából csak is az ő közre-

működését veszik igénybe; ő készíti a tervet, ő rendelkezik az anyag beszerzését illetően, ő épít s így nem csoda, hogy a lakók gyakran kénytelenek szomorúan tapasztalni, hogy biz' ő kelme nem valami alaposan tanulta ki az indzselérséget.

Megemlítve még azt, hogy a Karszton a ház mellé, ahol csak lehetséges, a gazdaszorit egy kis kertet is, amelyben — ha azt hinnők, hogy kerti veteményeket termel, hát nagyon csalódnánk, mert szőlőművelés csak az ő eleme: kötelességemnek tartom megjegyezni, hogy e pár sor csak azt célozta, hogy a Karsztépítésre az építészettel szakszerűleg foglalkozók figyelmét felhívja.

ARRIVEDERCI.

MAGYARORSZÁGI FATEMPLOMOK.

LEHOCKY-nak folyóiratunk utolsó füzetében a felvidéki fatemplomokról közölt cikke élénk érdeklődést keltett nemcsak itthon (a Világkrónika idei 13. száma átvette cikkünkkel együtt a képeket is), hanem a külföldi népvizsgálók és műtörténészek is felkértek minket, hogy folytassuk ilyenemű közleményeinket. Bemutatunk tehát ismét 8 hazai templomot, a melyek vagy egészen fából épültek, vagy valamely jelentékeny részükön jellemzetes és érdekes faszerkezeteket mutatnak. Az összehasonlítás kedvéért hozzáadunk egy képet Norvégiából, hol a fatemplomok építésében egész sajátos stílus alakult és művészi tökélyre fejlődött.

Kezdjük azon a roppant egyszerű és szegényes és mégis sajátos és festői falusi oláh templomon, a milyent számosat lehet találni az erdélyi részek szétszórt házú rendetlen falvaiban, pl. Hunyadmegyében, többnyire kerítés nélkül való temetőnek közepette. Ebbeli képünk egyúttal típust képvisel és önmagát magyarázza.

Egészen fából épült a felsőbányai ref. templom is 1693-ban; de csak 1734-ben nyert mennyezetet és 1735-ben padozatot. Eredetileg keresztalakú volt, de később toldalékok, köztük az alacsony harangtorony, megváltoztatták formáját.

A jandi ref. templomot különösen

magas, hegyes fatornya jellemzi. Ez újabb építésű, de régi hagyományos alakú. A széles karzat árkádjain emelkedik, négy-szögű, majd a négy apró tornyon felül nyolcszögű szerkezettel.

Toronyra nézve hasonlít hozzá a viski ref. templom. De ennek alacsonyabb tornya a templom fedelén ül, és nincs karzat-erkélye. Melléktornya is elég érdekes, és alsó részében sajátos. Két harang van rajta, az egyik a XVII. századból. A templom eredetileg a XIV. században épült, mostani alakja újabb. A külön sanctuarium, a sekrestye nyomai, a támoszlopok a hanyatló gót ízlésre mutatnak. A fedélzet és torony faszerkezete szintén egyszerű gót ízlésben vannak tartva, a milyen az azon időben Erdélyben épült fatemplomokon is mutatkozik.

A csarodai ref. templomnak is a fedelen ülő, széles erkélyű, a négyszögűből a nyolcszögűbe átmenő fatornya van és egy külön álló magas melléktornya. A templom még a reformáció előtti időkből való, a község első lakói rutének voltak (csaroda: cserna voda = fekete víz).

A hajduhadházi ref. templom tornyát 1743-ban építette egy derecskei ácsmester 50 frtért és némi élelemért. Első védő kerítése 1654-ben készült fából, a mostani kőfal 1733-ban. Érdekes szerkezetű az alacsony harangszobájú harangláb.

Az 1523-ban és 1769-ben épült nagyváranyi ref. templomnál e helyen csak a külön álló magas, nehéz szerkezetű harangláb érdekel minket.

A garam-kis-sarlói, a reformáció előtt épült nevezetes ref. templom délnyugoti látóképét itt csak azért mutatjuk be, hogy figyelmeztessünk a fából épült 3 öl hosszú, 2 öl széles cinteremre, melyen a fedélnek búbos, félfarú homlokzata érdekes és tanulságos változata a felvidéki faházak fedél-alakjának.

A hidderdali templom az ilyenmű norvég faépítkezéseknek egyik legnagyobb-szerű, gazdag tagozatú, meglepő festői hatású példája.

Folytatni fogjuk hazai fatemplomaink bemutatását. Különösen a szatmári egyházmegyében és az erdélyi részekben található még számos érdekes, primitív alakú fából készült egyházakat. Kérjük olvasóinkat, bocsássák rendelkezésünkre ezekre vonatkozó rajzaikat és feljegyzéseiket.

NONQUIS.

AZ EGYETEMI ÉPÍTKEZÉSEKHEZ

Az „Építészeti Szemle“ februári füzeté közölte a budapesti tud. egyetem tovább építése tárgyában a vallás- és közoktatásügyi ministeriumban tartott értekezlet lefolyását. Az ott igen tekintélyes emberek által hangoztatott elvek és javasolt tervek nagy része úgy az építés és városrendezés, mint a tudomány és az egyetemi tanárok és hallgatók szempontjából sokirányú bírálatra adna alkalmat. De tekintve azt a sok ellentétes véleményt s a főtervekre nézve is azt a határozatlanságot, azt a kalkulushiányt, mely az értekezleten nyilvánult, a részletes és beható bírálatot azon időre tartjuk fenn, midőn szolidabb tanulmányokon, komoly számításokon alapuló határozottabb tervek alakulnak ki. Ez alkalommal csak néhány érdekesebb és fontosabb mozzanatra akarunk pár megjegyzést tenni, olyan részleteket érintvén, a melyekből — alaktalanságuk mellett is, sőt talán éppen ezért — már most is levonhatók némi tanulságok.

Az értekezletnek egyik roppant negatív, de annál kétségtelenebb eredménye annak a ténynek szinte egyhangú konstatálása, hogy a jelenlegi műegyetemi épületek abszolúte nem felelnek meg céljuknak. Ennél sujtóbban jellemző verdikt nem képzelhető a középítkezési ügy siralmas állapotára nézve. Azok az épületek, a melyeket az építő művészet és tudomány műegyetemi tanárai, úgyszólván teljes pouvoirral, emeltek az építészet szaktanulmányai számára, néhány évi sanyarú próbálgatás után teljesen alkalmatlanoknak, használhatatlanoknak bizonyúlnak. Ez az épületes igazság valóságos mo-

numentális szatira az építőkre és a viszonyokra egyaránt.

A műegyetem új épülete tehát rossz. Ezt nem lehet többet takargatni és tagadni s a tudomány érdekét nem szabad többé a gyarló architektura miatt kockáztatni. Belátta mindenki, hogy újabb technikára van elodázhatatlanul szükség. A belátáshoz drága tapasztalat vezetett. A mostani épület olyan alaposan rossz, hogy azon korrigálni, segíteni nem lehet. De lehet ez oktalanságból levonni egy okulást, a nagy kárból legalább kis tanulságot. A műegyetem új épületét építtessék bárkivel, de semmiesetre sem a technika építészeti tanáraival. Mert ezek a legfényesebben bebizonyították, hogy ők építeni nem tudnak, legalább műegyetemet nem!

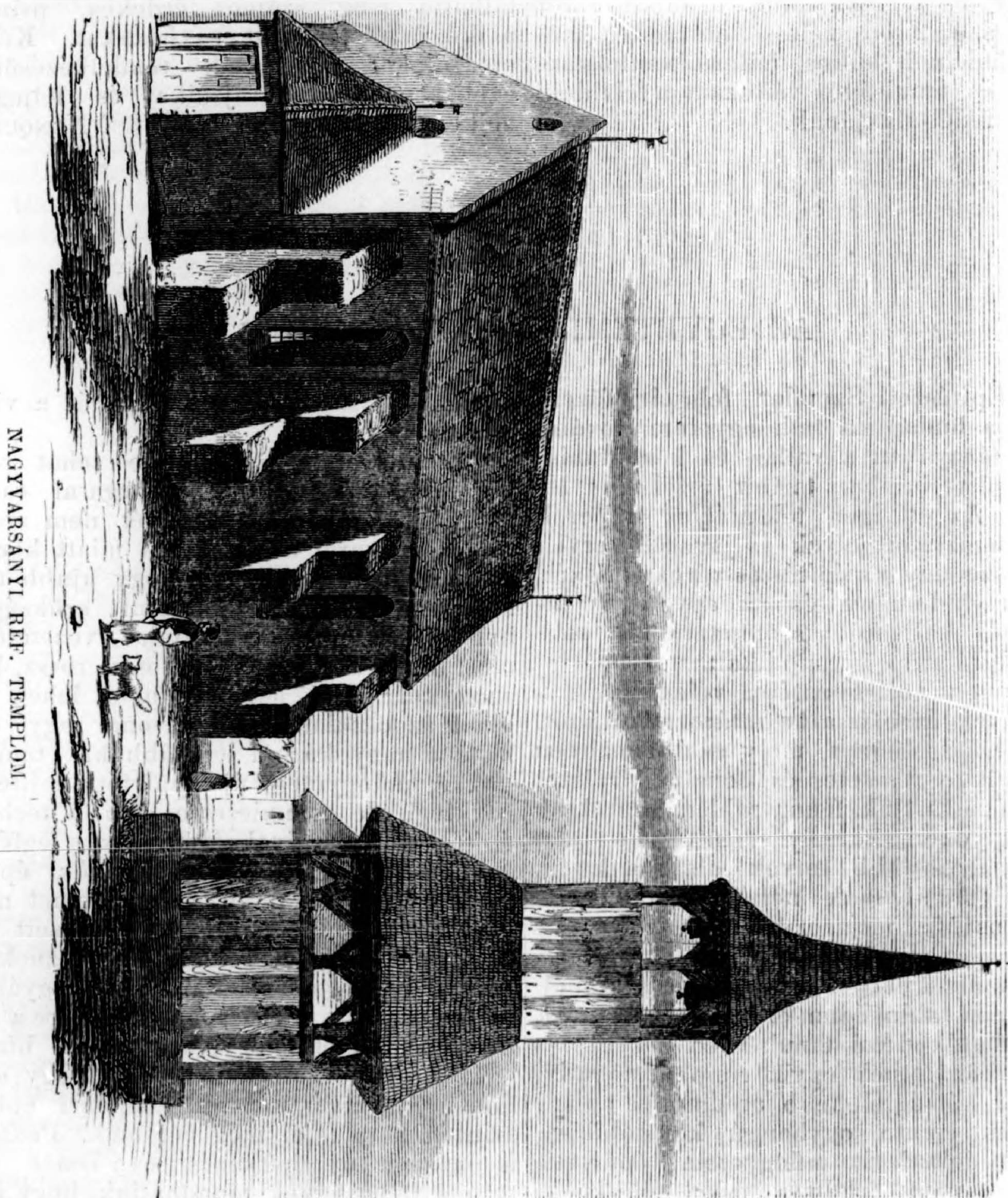
És az így kimustrált, kiselejtezett műegyetemi épületek elég jók lesznek-e a tudományegyetem céljaira, sőt egyáltalán használhatók-e még valamire? Erre a kérdésre a feleletet egyelőre másra bizzuk.

Hangoztatott az a nézet is, hogy a tudományegyetem mostani központi épülete szintén nem felel meg céljának. Pedig ez is egészen új építkezés, és ismét csak sajnos jelenségnek mondhatjuk, hogy ilyen szomorú tapasztalat ily rövid idő alatt állhatott be. De mi azon a véleményen vagyunk, hogy a központi egyetemi épületet így is lehet még egy ideig használni, s hogy azokban a nem egészen célszerű helyiségekben is lehet tudományt terjeszteni és fejleszteni, ha van ember hozzá. A volt egyetem telke pedig mielőbb beépítendő, még pedig éppen a központi egyetem számára, (de ne a műegyetem

építész tanárai által). Mert mi a központi jelzõt nem csak az egyetemi adminisztráció szempontjából értjük, hanem a város-topografiai elhelyezés tekintetéből is. Nem csatlakozunk azonban azok véle-

teológiai fakultás pedig bizonyos ellentétben áll a tudományegyetem modern fogalmával.

Legbrillánsabb mozzanata volt az értekezletnek báró EÖTVÖS LORÁND káprázató

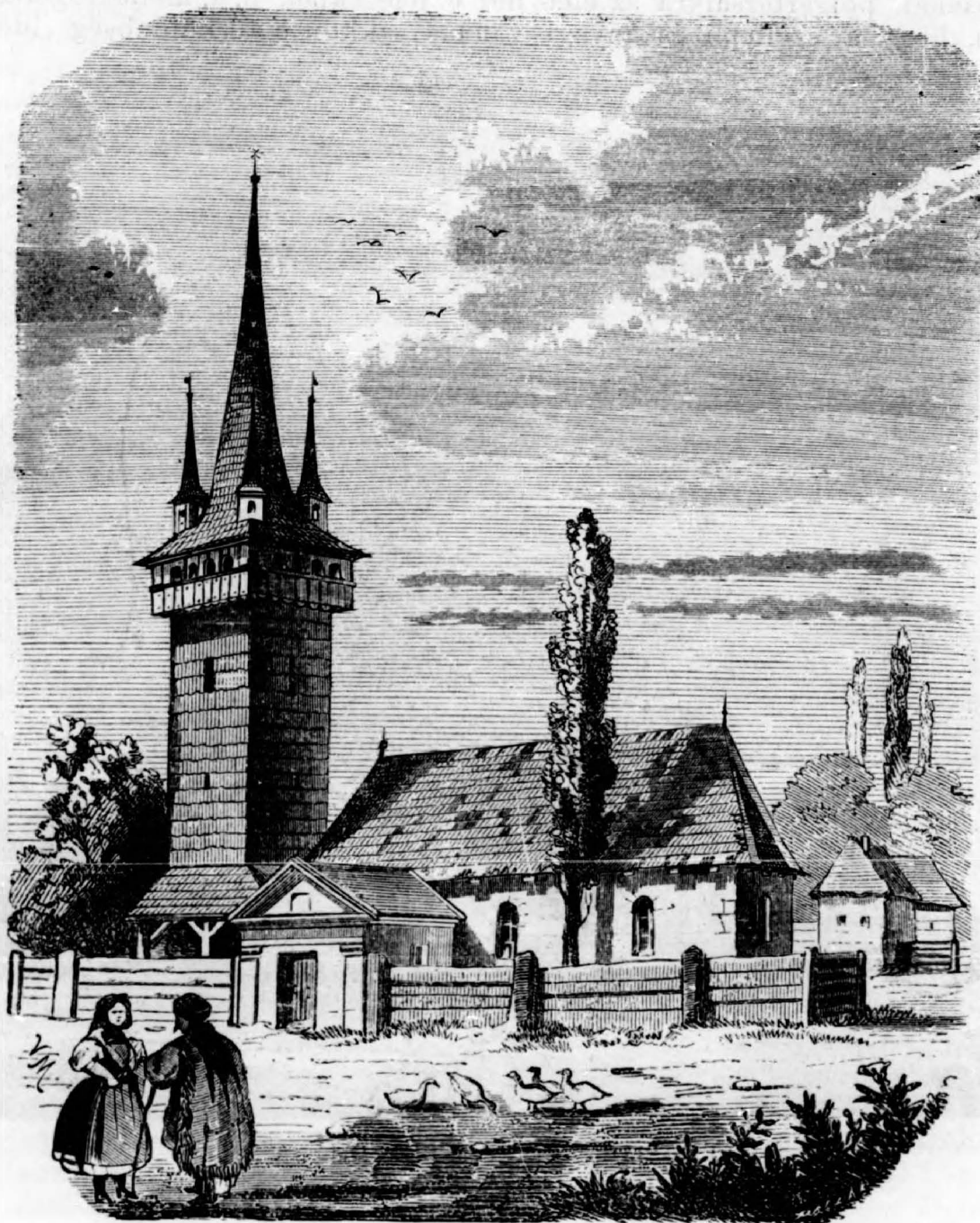
ményéhez, kik szerint az egyetem központjának azért kell a régi helyen maradnia, mert ott van az egyetemi templom s a teológiai szeminárium. A XIX. század végén egy modern állam tudományegyeteme nem állhatna szerves kapcsolatban egy felekezeti egyházzal, a felekezeti

terve egy új központi egyetemi telep alkotásáról, mely magában foglalná mindkét főiskola összes karait és intézeteit. A grandiózus tervet sokan pártolták az értekezlet nagyralátó tagjai közül. De voltak prózaibb gondolkozású faktorok is, s ezek s kellő értékükre szállították le a légvá-

rakat. A pro és contra érveire nézve utalunk utolsó füzetünk bő tudósítására, s itt csak néhány olyan fontos momentumra akarunk rámutatni, a melyek az értekezleten, a tudósítások szerint, nem léptek előtérbe.

találhatni a főváros határában oly terület, mely nincs lefoglalva pl. gyárak által, s melyen elférne egy egyetemi város.

Csak hogy mi egyáltalában perhorreszkáljuk az egyetemi városrész ideáját. Olyan nézetirányzat mellett nem lepne

JANDI REF. TEMPLOM.

Azt mellékesnek tartjuk, hogy az a városrész, a hová báró Eötvös akarja az egyetemi telepet, a város-fejlődés törvényei szerint kétségbevonhatatlanul más természetű építkezésekre van predesztinálva. Mert ha egyszer elfogadják azt az elvet, hogy az egyetemeket valahol jó messze a városon kívül kell építeni, akkor könnyen

meg minket különösebben, ha valaki azzal a tervvel lépne fel, hogy építsünk az egyetemek számára egy zárt várost, bástyákkal és sáncokkal, külön törvényhatósággal, a rector magnificusnak adjuk meg a jus gladii-t, a diákokat zárjuk phalansterekbe, stb. De nekünk a párisi quartier latin sem kell, a maga kedves grisettjei-

vel, diák-háztartásaival és szállóival. És nem akarjuk, hogy intelligenciánk elkülönödjék a többi polgárságtól, várost alkosson a városban. Hogy az ész munkása különbnek érezze magát a kéz munkásánál s a pénzarisztokrata talán lenézzé a tudás emberét, a kit nem ismer. Hanem azt kívánók, hogy a tudomány művelői művelőleg hassanak polgártársaikra az élet minden térein, hogy a szellemi és anyagi

den karbeli, nem épen minden idejét és erejét szenteli az egyetemnek magának, hanem más praktikus téren is gyümölcsözteti fontját. Az orvos praktizál, a jogász képviselőszkodik, a filozófus irodalmi vállalatokkal foglalkozik, az építész-tanár műegyetemeket épít stb. Hogy ha az egyetem távol esik azon központoktól, hol e jeleseknek u. n. mellékfoglalkozásaik vannak, akkor e térkülönbség időkülönb-

FELSŐBÁNYAI REF. TEMPLOM.

kultúra tényezői legyenek áthatva végcéljuk közösségétől, hogy így egységes, szerves nemzeti kultúra fejlődhessek. Hogy mindezeknek épen nem kedvezne a báró Eötvös tervével járó topografiai elkülönöttség, azt felesleges bővebben fejtegetni.

De van egy más szempont is, a mely talán konkrétebb, közvetlenebbül gyakorlati s így talán világosabb. Nem tartjuk helyesnek, de tény, hogy mindkét egyetem tanárainak jó része, még pedig min-

séggel is jár, és félő, hogy vannak olyanok, kik e differenciát nem a mellékfoglalkozás terhére fogják irni.

Még fontosabb, mert direkt szükségleteket érint e szempont a tanulóknál. Ezek többsége idejének jó részét csakugyan életének fenntartására kénytelen fordítani, s ebből alig lehet valamit lealkudni. Vagy közel lakik a kültelki egyetemhez, s akkor bajosan jut el kenyérkeresete helyéhez, vagy pedig, a mi természetesebb, ehhez

fog húzódni, s akkor nagyon-nagyon messze lesz neki az az egyetem, s még többet s könnyebben fog mulasztani mint eddig. S a kenyérkeresetre nem szoruló Absztiások az új egyetem „mívelő otthona“ és ezután ültetendő parkjai kedvéért valószínűleg nem fognak a kültelken lakni, hanem itt maradnak a „központi“ közelében és alkalmasint tetemesen szaporodni fog a Bukovayak faja.

És végre még egy körülmény, a melyet a légvárépítők nem szoktak különös figyelemre méltatni, kivált ha nem megy az ő zsebköböl: a pénz. Báró Eötvös szerény számítása szerint a központi telep létesítése nem kerülne többre, mint potom 8—10 millióba (pedig kerülne bizony kétszer annyiba is). Hát kérem, kissé lassabban

azokkal a milliókkal. Az alkotmányos korszakban elegecskét költöttünk különösen a felsőbb oktatás palotáira, de az architektikus luxussal nem tartott mindig lépést a belső szellem. Hadd jusson már a népoktatás kunyhóinak is. Mert ezekben találja meg a nemzet zöme a műveltség nélkülözhetetlen alapelemeit, ezek alkotják a nemzeti kultúra fundamentumát.

Ezer meg ezer község van még Magyarországon iskola nélkül. Abból a tiz millióból — ha megvolna — 600 népiskolát lehetne építeni, berendezni és a hozzá való tanítói állomásokat dotálni. Ebből pedig volna a nemzetnek legalább annyi szellemi haszna, mint a báró Eötvös egyetemi telepének palotáiból.

NONQUIS.

NÉPIES ÉPÍTÉSZETÜNK TÖRTÉNETÉBŐL.

A ház a család ruhája. A nép építkezési módja habitusának egyik legjellemzőbb része és a legfontosabb néprajzi és műveltség-történeti témák egyike. A mi népünk nem épít századokra, de a hagyományos formák mégis nemzedékről-nemzedékre szállanak. Nálunk ezekre nem igen voltak szabályozó hatással törvénybeli rendelkezések és hatósági intézkedések, de a kultúra terjedése, a népek kölcsön hatása s a megváltozott életviszonyok mégis sokban módosították az eredeti alakokat, a melyek ezután még lényegesebb átalakulásnak néznek elébe. Azért már is sürgős teendő, azokat rajzban, leírásban, modellekben megőrizni. A jelen állapot tanulmányozása mellett igen tanulságos és ennek teljes megértéséhez sokszor nélkülözhetetlen népeink hajdani lakásviszonyainak ismerete. Erre nézve nagyon sok feljegyzés és emlék nem maradt reánk, de annál kívánatosabb, hogy a fentmaradtak összegyűjtessenek és a vizsgáló rendelkezésére álljanak. Kérjük tehát országunk és népeink multjának kutatóit, sziveskedjenek a házépítésre és berendezésre s a lakásviszonyokra vonatkozva felmerülő régebbi adatokat e folyóirat szerkesztőségéhez juttatni, hogy azokat időről-időre közölhessük. Könyvekben és folyóiratokban már közölt il, nemű adalé-

kokra való figyelmeztetést is köszönettel veszünk. Közelebről nagybecsű adatokat közlünk népies építkezésünk legrégibb történetéből. Most álljon itt egy egészen igénytelen kis adat.

A sepsi-szentgyörgyi városi magistrátusnak az erdélyi kir. Guberniumhoz intézett felterjesztéséből (1815.). Ezen utolsó Francia Háboru lefolyása alatt, a mig a mi Atyánkfiai a Nemes Hazánk és Országaink védelmére ellenség előtt véres verejtékkel hadakoztak és igen sokan életekkel fizettek, mellyek után sok árva nevetlen Gyermekek maradtak, az alatt Méltsgs. Datzó János és Joseff Urak ide haza csendességben lévén, cselédekkel együtt sok számu nagy és kitsin Házakot építettek, mellyeket keringő Lipitorokkal bétöltvén, kik közül sokan Ő felsége szolgálatyára mehettek volna, a katonaság pedig negyed részét sem épithette, hon nem lévén, most sem épithetnek a királyi szolgálat és a drágaság mián, de ugy is elpusztították a megnevezett Urak cselédekkel együtt a Tilalmas erdönköt azon haszontalan törpe szarvazatu szalmás cigány Házakra, hogy egy becsületes szarufát nem találhatni, supra competentiam még meg nem szülvén, szándékoztak egy néhány apróság törvénytelen Házakot

építeni, melyekre a Tiltalmas erdeinket hordassák éjjel-nappal megszűnés nélkül, melyekből így hamarabb Tűz támadhatván, az erdők elpusztulása után Városunk is

utolsó Romlásra juthat, a mint hogy az Urak építettek egy nagy B a á l házat, 18 apró házakot, a városi lakosok pedig szorulásból tsak 4-et. NONQUIS.

PÁLYÁZATOK.

A SZOMBATHELYI EVANG. ÁGOSTAI TEMPLOM TERVEZÉSI PÁLYÁZATÁN az első díjat, 400 frtot BAUMHORN LIPÓT budapesti építész és RAUSCHER MIKSA szombathelyi építész közös tervének ítelték oda. A második díjat, 200 frtot SCHÖNE LAJOS magyar születésű bécsi építész nyerte el.

A LOSONCZI VÁROSHÁZ TERVEZÉSÉRE a tanács az első 600 forintos díjat az »O« jelű pályaműnek ítélte oda, melynek készítői NAGY és KOLBENBEYER budapesti építészek. A második 300 forintos díjat ILLÉS GYULA budapesti építész nyerte el.

OROSHÁZA községe polgári fiu és leányiskola tervezete és költségvetése készítésére pályázatot hirdet 400 frt és 200 frt tiszteletdíjakkal. Az iskola egy emeletes dupla épület legyen, pincével; az épület magában foglalja mindazon helyiségeket, melyek a részletes feltételekben fel vannak sorolva; e feltételek a telek rajzával együtt a jegyzői hivatal által portomentesen fognak a megkereső félnek elküldetni. A terv és költségvetés ápril 30-ig adandók be VERES JÓZSEF iskolaszéki elnökhöz.

A DEBRECENI ev. ref. presbitérium az egyház-tér és hatvani-utca sarkán fekvő telekre két emeletes bérházat épített, melynek terveire, 500, 300 és 200 frtos pályadíjakkal országos pályázat lenne hirdendő oly módon, hogy a kivitelre elfogadott terv készítője a részletes tervek kidolgozásával és az építkezés műszaki vezetésével is bizassék meg.

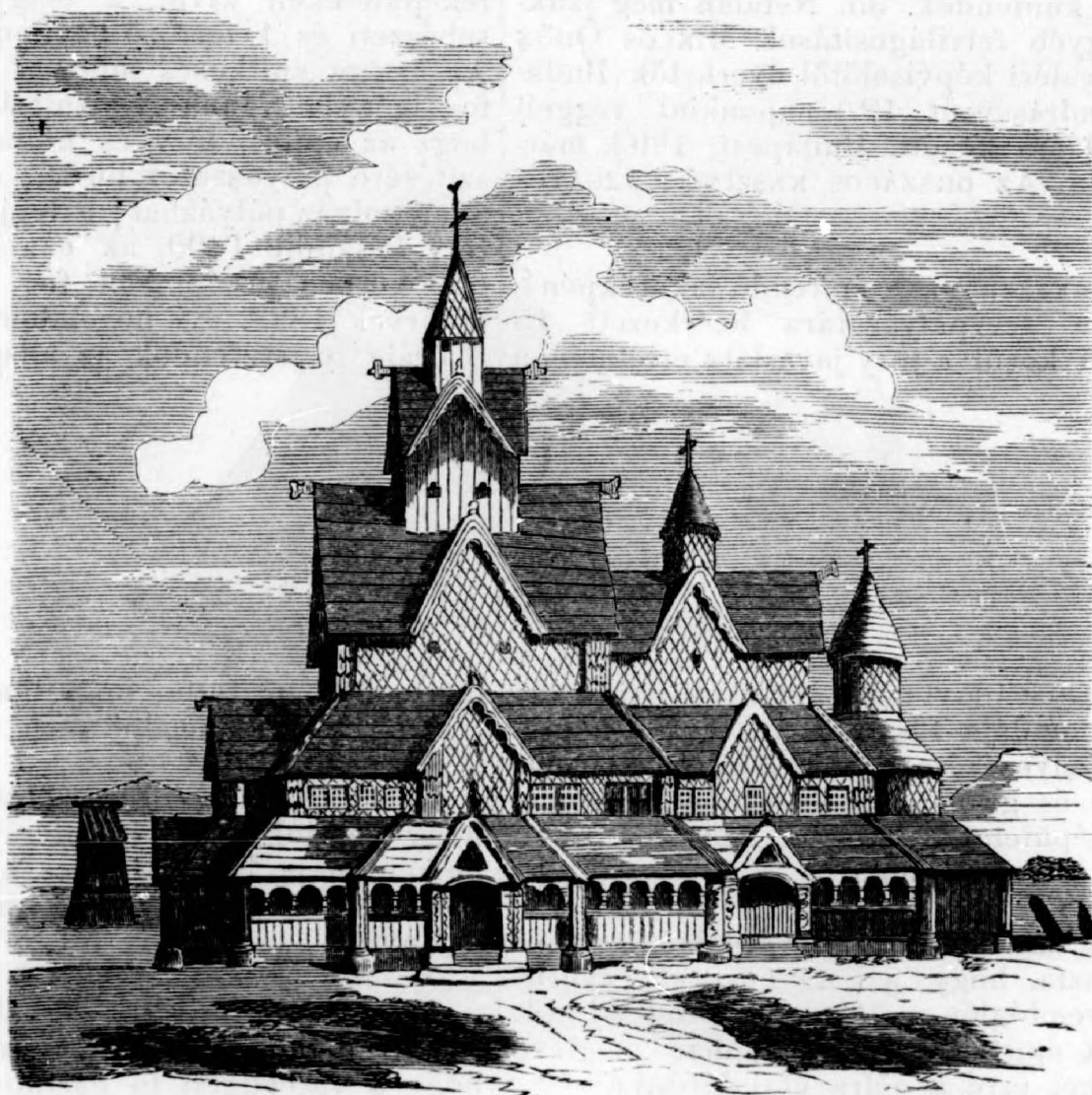
AZ ORSZÁGOS KASZINÓ HÁZÁNAK TERVEZÉSÉRE pályázatot hirdet következő feltételek mellett:

1. A pályázatban csak magyar építész vehet részt. 2. A telek teljes kihasználásával az épületnek a következőkben felsorolt helyiségeket kell magában foglalnia, és pedig: a földszinten 3. Bejárat a kocsik részére

akként, hogy azok fordulhassanak, vagy az udvar érintése nélkül az épületbe hajtva, egy másik kapun át távozhassanak. 4. A bejárat mellett kapus páholy tervezendő. 5. Miután az épület II-ik, esetleg III-ik emeletén magánlakások rendeződnek be, ezek részére külön lépcső és külön bejáró is tervezendő. 6. Külön étterem rendes használatra 300—400 egyén befogadására elegendő területtel. 7. Egy külön vívó és tornaterem a kaszinó tagjai számára, melyben egyszerre négy pár vivhasson. 8. A ruhatár alkalmas helyen, esetleg a lépcsőházban helyezendő el. 9. A főlépcső kellő méretű és díszes legyen. 10. Az utcai részen levő épületrész, nemkülönben az előbbiektől által el nem foglalt földszinti terület üzleti célokra, boltok, vendéglő, sörház (esetleg az alagsorban is) stb. használandó fel olyképen, hogy a 6-ik pont alatt említett étterem, a vendéglő-helyiség kiegészítő részét képezze. Az I. emeleten: 11. Tervezendő egy nagy terem 300—400 egyén befogadására, mely esetleg külön mint táncterem legyen használható. Ez a terem a 6-ik pont alatt említett földszinti étteremmel belső lépcső által kötendő össze, és a kaszinónak az első emeleten levő többi helyiségeivel szintén összeköttetésbe hozandó. 12. Tekéző terem 4—5 tekeasztal elhelyezésére elegendő alapterülettel. 13. Szalon, társalgó, kis fogadószoba és írószoba. 14. Egy megfelelő nagyságú olvasó-terem. 15. Öltöző és fürdőszoba teljes kényelemmel berendezve. 16. A terem előtt tágas folyosó tervezendő olyképen, hogy ez az egyes helyiségeknek mintegy előterét képezze. A II. emeleten: 17. Kártyaszobák (6—8 szoba) összesen 32 asztalra. 18. A könyvtár részére 2—3 ablakos helyiség, mely az olvasó-teremmel lépcső által kötendő össze. 19. Titkári iroda száraz kézi raktárral. 20. A rendelkezésre álló többi területek mind mint magán- esetleg garçon-lakások értékesítendőek oly kiképzéssel, hogy ezek jövőre a kaszinó

helyiségei gyanánt legyenek felhasználhatók. A III. emeleten: 21. Titkár-lakás. 3 szoba, konyha, kamara stb. 22. gondnok (komornyik) lakása, 2 szoba, konyha stb. 23. Hat szolgálakás; egy-egy szobából a szolgál személyzet részére. 24. A többi helyiség szintén magán, esetleg garçonlakás céljaira használtassék fel. Az épületben kellő számú személy- és ételfelhúzókat tervezendők. Alagsor. 25. Az alagsorba helyezendők el a

elrendezésére, a szellőzésre és a kényelmi és közegészségi kívánalmakra, valamint a művészi csoportosításra. 28. Készítendő: 5 alaprajz, 2 metszet, 1 homlokzat, 1:100 arányban. Egy általános költségvetés a beépített köbméter szerint és tervmagyarázat. 29. A terveket a kaszinó tagjainak kebeléből alakított bíráló bizottság fogja megbírálni. 30. Az épület külseje bár egyszerű, de emlékszerű legyen. 31. Pá-

HIDDERDALI TEMPLOM (Norvégiában).

vendéglő összes háztartási helyiségei, konyha, kamara stb., valamint a szükségnek megfelelő számú raktár és pince. 26. A sörház, bérbe adott éttermek stb. és ezek mellék helyiségeihez a hozzáférhetőség az utcai részről történjék. Ez üzleti helyiségek bérlőinek a ház belsejében közlekedniök nem szabad. 27. Az épület bár takarékosan, de rendeltetésének megfelelő méretek és kiképzéssel tervezendő. Különös gond fordítandó a termek célszerű

lyadíjak. Az első díj a munka foganosítására, illetve az építésre adandó megbízás, a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet díj-szabályzata III. osztálya szerint. A meny nyiben nem az első díj nyertese bizatnék meg az építéssel, akkor az 1200 frt, azaz 2400 korona jutalomban fog részesülni. Abszolút becsű munkák számára ezen kívül még két pályadíj adatik ki és pedig egy 800 frt, azaz 1600 koronás és egy 500 frt, azaz 1000 koronás. 32. A díjazott

pályaművek szabad felhasználással a kaszinó feltétlen tulajdonát fogják képezni. A kaszinó fentartja magának a jogot, hogy az építésre adandó megbízatás tekintetében szabadon határozzon. 33. A kiképzés olyképpen eszközöndő, hogy az épület 260—270 ezer forintért, azaz 520—540 ezer koronáért felépíthető legyen. 34. A tervek lepecsételve a kellő tervleírással és a tervező nevének és lakásának világos kitételével 1893. májás 15-én déli 12 óráig az országos kaszinó titkári hivatalához küldendő. 35. Netalán még szükséges egyéb felvilágosítások MIKLÓS ÖDÖN országgyűlési képviselőtől nyerhetők (Budapest, Andrassy-út 12.) naponként reggeli 9 és 10 óra között. Budapest, 1893. március 2-án. AZ ORSZÁGOS KASZINÓ IGAZGATÓSÁGA.

A NAGYSZEBENBEN építendő takarékpénztárpalota tervpályázatára beérkezett 15 pályamű közül a jury javaslata értelmében

az első (1400 frt) díj a „Zins auf Zins“, a második (800 frt) díj a „Zibin“ jelű műveknek íteltetett oda, a „Rasch“ és a „Deutsche Renaissance“ jelű művek pedig a programban megszabott 400—400 frtért megvették.

KÓRHÁZ TERVEZÉS BALASSA-GYARMATON. A tervek szerint a kórház 70—80 beteg befogadására és pavillon rendszer szerint épülne s a felvételi és irodai pavilonokon, továbbá a konyha, fürdő és egyéb melléképületeken kívül, 2 belgyógyászati, 1 sebészeti és 1 fertőző pavilonokból állana. Az összes építkezés mintegy 120 ezer frtot fog igénybe venni. A bizottság elhatározta, hogy az építési terv és költségvetés elkészítésére pályázaatot hirdet; csak magyar állampolgár pályázhat; a legjobbnak talált terv készítője 1400, az ezután következő 600 korona jutalomban fog részesítettetni; a tervek 1893. évi november hó 1-ig este 6 óráig terjesztendő az alispánhoz.

VEGYESEK.

AZ »ORSZÁGGYÜLÉSI ÉRTESÍTŐ« kő- és könyvnyomdája részv. társulat saját nyomdája elhelyezésére a IV. kerületi vármegyeház- és granátos-utca sarkán 1 kétemeletes épületet épített ALPÁR IGNÁC építész tervei nyomán.

SÁTORALJA-UJHELY. A városi közgyűlés elhatározta, hogy az ugynevezett »vörös ökör« vendéglőt megveszi s azon új városházat épített, illetőleg a már meglévő épületeket erre a célra átalakíttatja.

A SOPRONI ÉPÍTŐIPAROSOK közül tizenketten »Ullein és társai« cég alatt társasággá alakultak.

EPERJES. A városi közgyűlés elhatározta, hogy az elmebetegek megfigyelésére kórházat épített.

POZSONY. A pozsonyi neolog izr. hitközség templomot szándékozik építtetni a pozsonyi székesegyház mellett. A katolikus autonomia azonban azt ellenezte, minél fogva az ügy a belügyminister elé került, a ki a neolog hitközség javára dön-

tött s feljogosította, hogy templomát a kiszemelt telken megépíttesse.

KASSA. A városi közgyűlés elhatározta, hogy a színházat a jelenlegi ócska épület helyén fogja felépíttetni, s hogy a vonatkozó tervek elkészítésére újabb pályázaatot nyit.

A VÁROSLIGETI bizottság elfogadásra javasolja a korcsolyaegylet azon kérelmét, hogy a városligeti tó partján 100.000 frtnyi költséggel egy korcsolya-csarnokot létesíthessen.

A BUDAI KÖZVÁGÓHÍD számára KAUSER építész építési terveit és költségvetését a tanács elfogadta.

A BÉKÉSCSABAI MENTELEP ÉPÍTÉSI TERVEIT a földmivvelésügyi m. kir. minister helybehagyta. Az építési költségek mintegy 100.000 frtra vannak előirányozva.

AZ ARADI polgári takarékpénztár két-százötvenezer forintot szavazott meg egy aradi redoute építésére.

A FŐVÁROSI ÉPÍTKEZÉSEK tárgyában egybehívott enquete április 4-én folytatta tanácskozásait WEKERLE SÁNDOR elnökle alatt. Az első tárgy ismét az új hidak építése volt. A piarista-épület lerombolása után annak helyéről kiindulva építendő új Dunahid, s a kigyó-utca jobboldali, azaz északi részének lerombolása után a hatvani-utcával létesítendő széles utcai összeköttetés a bemutatott részletes tervek és számítások szerint 7.270,000 frtnyi költséget okozna.

a vámháztéri hid az utcarendezéssel és feljárókkal együtt 3,400.000 frtba kerül, a hidépítési alap pedig összesen csak 7,000.000 frtnyi összeget bocsáthat rendelkezésre, a szaktanácskozmány oda nyilatkozott, hogy a két utóbbi hidnak az építése volna legcélszerűbb. WEKERLE miniszterelnök ezután az ezen hidakra vonatkozó tanácskozást befejezettnek nyilvánította. A miniszterelnök most e tanácskozások alapján ki fogja dolgoztatni a törvényhozás elé

HUNYADMEGYEI OLÁH TEMPLOM.

Ezzel szemben még távolról sem volna elérve a többi utcák rendezése, a mi pedig szintén elutasíthatatlanul szükséges. Ha ellenben a hid a plébánia épületének, valamint folytatólag a régi városháza, a Duna-utca és a torony-utca közti háztömbnek, azonkívül, a rózsza-téren át haladva, a Kuria-épületével egybefüggő egész háztömbnek és a Sebestyén-utca északi oldalának lerombolása s így egy új, széles út létesítése mellett épül, a hid a hidfeljárókkal és ezen egész terület utcarendezésével együtt csak 4,770.000 frtba kerül. Mivel

terjesztendő javaslatot, melynek értelmében a 7 millió frtnyi hidalap akként volna felhasználandó, hogy a vámháztéri hid építésére fordíttatnék 3,400,000 frt, a fennmaradó összegből pedig egyidejűleg a főváros 2 millió forintnyi hozzájárulásának megszavazása után felépíttetnék a plébánia épületétől kiinduló második új hid és eszközöltetnék egyuttal a szükséges utcarendezés.

A szaktanácskozmány tárgyalás alá vette a Károlykaszárnya s az Újépület lerombolásának és az ez által nyert terület rendezésének kérdését is. A főváros képviselői

részéről azon óhaj nyilvánult, hogy a katonai kincstár számára az átveendő épületek helyett a város ne legyen köteles új laktanyát, illetőleg térhelyeket természetben átszolgáltatni, hanem ezen épületek teljes becsértéke fejében adhasson a katonai kincstárnak készpénzt, úgy, hogy a hadügyministerium maga építhesse fel a katonaság szüksége és kívánsága szerint az új laktanyákat, a város csak a telkeket adná át kellő terjedelemben és a támasztott igényeknek megfelelőleg. Kifejezték továbbá a főváros képviselői azon óhaj is, hogy ne csak a Károly-kaszárnya, hanem az Ujépület lerombolása után is az összes telkek a főváros tulajdonába menjenek át s e telkeket azután a főváros maga értékesíthesse. A kormány, illetőleg a törvényhozás részéről pedig azon kedvezményt kívánják, hogy az ezen helyekre felépítendő épületek 30 évi adómentességet nyerjenek.

Az 1896-iki EZREDÉVES KIÁLLÍTÁS területének legmegfelelőbb beosztási és felhasználási tervezete tárgyában hirdetett pályázatra 38 pályatervezet érkezett be, melyek közszemlére fognak kitétetni az akadémiai nagytermében, hogy a sajtónak és a nagy közönségnek alkalom nyíljon arra, hogy ezzel a fontos kérdéssel foglalkozzanak. A tervekről egy bizottság véleményt mondani, azután a miniszter a terveket a kiállítás végrehajtó bizottsága és végül a kiállítási országos bizottság elé fogja terjeszteni. Az említett bizottságba a miniszter a következő tagokat nevezte ki: ANDRÁSSY TIVADAR gr., CZIGLER építész, DARÁNYI IGNÁCZ dr., GERLÓCZY alpolgármester, HAUZSMANN építész, LECHNER LAJOS, HELFI osz. képviselő, KAUSER építész, LIPTHAI BÉLA báró, MÜLLER kiállítási főmérnök, LUKÁCS ANTAL földhitelintézeti igazgató, NÉMETH IMRE kiállítási igazgató, PODMANICZKY FRIGYES báró, SCHNIERER GYULA min. tanácsos, SZÁPÁRY GÉZA gr.

A kiállítás számára igénybe veszik a városliget nagy részét, benne lesz a tó is a szigetekkel, a Stefánia-utat pedig áthidalják. A főbejárat mindjárt az Andrassy-ut torkolatánál kezdődik, a hol az első épület az igazgatóság palotája lesz. Az ut egyenesen a nagy szigetre visz, a hol a fürdő van. Az itt épülő hid egyszersmind történeti emlékeknek szolgál, különböző szobrokkal. Általában a két szigeten lesz be rendezve a történeti kiállítás, a fegyverekkel,

az egyházi és egyéb archaeologiai műtárgyakkal. Árpád szobrát alkalmasint a hid és a bejárat közt állítják föl. A szigeten néhány nevezetes műemlék mását és romokat terveznek; a történelmi kiállítás helye a vajda-hunyadi vár utánzata lesz. A néprajzi tárlatnak alkalmasint a Széchenyi-szigeten jut hely, a part szélén pedig a halászati és hajóépítési kiállítást rendezik be. A mostani iparsarnok alkalmasint a mezőgazdaságot vagy a gépek csoportját foglalja magába. A kiállítás központjául az új korcsolya tért szemelték ki, itt gyűlhet össze a közönség, ez lesz a korzó. Terveznek ide mulató helyeket, szóban van, hogy színházat is állítanak.

Április 4-én az építési ipar csoport bizottsága alakult meg LECHNER LAJOS elnöklete alatt. A csoport öt alosztályt alakít, azon anyagok szerint (fa, fém, agyag, természetes kő, vegyes), melyeket az egyes iparágak feldolgoznak. Ezek után a bizottság megválasztotta alelnököknek: HAUZSMANN ALAJOS, PUCHER JÓZSEF, HORVÁTH JÓZSEF, NAGY DEZSŐ, CZIGLER GYÖZÖ, és SCHLICK BÉLA; előadóknak: SZEPESSY SÁNDOR, NEUSCHLOSS MARCELL, MICHL ALAJOS, BÁLINT SÁNDOR, SEENGER BÉLA és NAGY VIRGIL, jegyzőknek: GERENDAY BÉLA, PALÓCZY ANTAL, KOLBENHEUER GYULA, EGGER GYULA, STEINHAUSZ és RIEGER OSZKÁR bizottsági tagokat. Ezeket a bizottság megbizta a részletes működési program kidolgozásával és felhatalmazta az elnököt, hogy az albizottság üléseibe más szakférfiakat is meghívasson.

A KASSAI KEMÉNYITŐGYÁR tulajdonosai elhatározták, hogy a technikai vívmányok felhasználásával egy új árpahántoló gyárat építenek.

A BRASSÓI ÁLTALÁNOS TAKARÉKPÉNZTÁR, a régi »vigadó-épület« tulajdonosa új vigadó épület építését tervezi. Az építést legközelebb már meg is hezdik.

A PÉCSI ÚJ KÓRHÁZ ÉPÍTÉSI TERVEIT a belügyminiszter jóváhagyta. A kórház építésére 150.000 frt van előirányozva.

NAGYVÁRAD. A város és kormány között már létre jött az egyesség egy új tűzér-laktanya építésére nézve. A kereskedelmi palota építése szintén befejezett dolog. A kereskedelmi csarnok választmánya elfogadta a PFANN és GÁLL budapesti építész mérnökök által készített terveket. A két-

emeletes palota építésére 220 000 frt van előirányozva.

A RÖCK-SZILÁRD-UTCÁBAN új iskolát építenek, a mely 195.000 frtba kerül

KÖBÁNYÁN egy újonnan megalakult részvénytársaság CZIGLER Győző építész tervei nyomán 600.000 frtnyi költségre rugó sörgyárat épített.

DUNA ALATTI ALAGUTAK. A főváros polgármestere dr. báró BRAUNEKER LAMORALNAK és VISNOVSKY SÁNDOR budapesti mérnöknek egy évre előmunkálati engedélyt adott a Duna medre alatt építendő 4 alagutra. A víz alatti alagutak előnyeit a hidakkal szemben a technika legújabb vívmányai biztosítják csekély költség tekintetében. A londoni és az amerikai Hudsontunellek költségei, oly viszonylagos hossza, mint egy Budapesten létesítendő alagut, 6—10 millió forint között tehetők. Ezen óriási költségek onnan eredtek, hogy az alagut feletti víztömegek óriási nyomásával szemben rendkívül költséges volt a vízbeszakadás elleni védelem. Ezen nehézségnek elejét veendő, legújabbban az építendő alagut feletti kavicsréteg mesterséges uton megfogyasztatik. A Duna alatti alagut költségei 1,200.000 frtra lettek engedményesek által előirányozva. A kisajátítások, lejárók és diszkapuk, lépcsők és a villamos villamos világítás költségei 600.000 frtra vannak előirányozva úgy, hogy ugyan azon költségen, melyen az eskütéri híd létesíthető, kiépülhetne mind a négy tervezett alagut.

FIUMÉBAN az új kormányzói palota tervei már elkészültek és már legközelebb kezdetét veszi az építési munkálat. A kormányzói palota renaissance stílusban épül s minden tekintetben emeli a tengerparti város szépségét. A kormányzói palota mostani helyén az »Adria« tengerhajózási részvénytársaság épít palotát.

A SZEGEDI GÖZFÜRDŐ ÉPÍTÉSE ügyében a bizottság azt határozta, hogy a STEINHARD és LANG-féle pályanyertes terveket, mivel azok szerint az építkezés felette drága volna, nem fogadja el a kivitelre, hanem megbizta a mérnöki hivatalt, hogy a jelzett pályanyertes tervek előnyeinek felhasználásával oly fürdőt tervezzen, a melyet 120.000—150.000 forinton fel lehessen építeni.

BUKAREST. A dolji kerületi bizottság a Craiovan építendő központi fogház építésére 200.000 franknyi hitelt, a belügyminister a fogházakban létesítendő fürdők és műhelyek építésére 700.000 frankot vett fel a költségvetésbe. Catargiu minister a Dovtana városában építendő fogház céljaira 1,500.000 franknyi hitelt kér a kamarától.

NAGYSZOMBATON a városi közgyűlés egy gőzfürdő építését határozta el.

POZSONY VÁROS új főreáliskola épületet emeltet. A vonatkozó terveket ALPÁR IGNÁC budapesti műépítész már elkészítette s azok szerint az iskola kétemeletes monumentális épület lesz s berendezése a legmesszebb menő igényeket is kielégítő. Az iskola épülettel kapcsolatban egy megfelelő tornacsarnok is épül s az összes építkezés mintegy 160.000 frtot fog igénybe venni.

HÍD A BOSPORUSON Nagyérdekű és Európa kereskedelmének emelésére kiszámíthatatlan jelentőséggel bíró tervvel foglalkoznak most Konstantinápolyban. Arról van ugyanis szó, hogy a Bosporuson egy hidat építsenek egy vasutvonal, egy lóvasuti kocsis- és a gyalogforgalom részére. A híd, amely 2000 méter hosszúra van tervezve, az anatóliai vasutat összekötné a Konstantinápoly, Bppest, Bécs-Páris nemzetközi vonallal. A terv megvizsgálásával most egy külön bizottság foglalkozik, mely mögött egy francia és belga pénzcsoport áll.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI TÁRSASÁG elhatározta, hogy az ezredéves ünnep alkalmából rendezendő kiállításra új, monumentális műcsarnokot építtet, ha e cél kivitelében az állami támogatást megnyerik. A társaság küldöttsége az idevonatkozó emlékiratot már átadta WEKERLE, CSÁKY és LUKÁCS ministereknek s mind három helyen azt az ígéretet nyerték, hogy az ügyet megfontolás tárgyává teszik.

A LIPÓTVÁROSI BAZILIKA belső diszítését nemsokára meg fogják kezdeni. A művezetést STURM FERENC építési ellenőrre bízta a felügyelő-bizottság, a kit a munkálatok megkezdése előtt tanulmányútra küldött Olaszországba, hogy az ottani híres templomok dekoratív munkáinak megtekintésével bővítse tapasztalatait.

DEBRECEN. A tanácsülés foglalkozott a városháza kiépítésének ügyével s azt határozta, hogy legközelebb rendkívüli tanácsülés hívassék össze, melyen a hivatali helyiségek száma, elhelyezése és terjedelme meg fog állapíttatni, azután pedig a tervezési pályázat elrendelése iránt előterjesztés fog tétetni a városi közgyűlésnek.

A FŐVÁROSBAN ÉPÍTENDŐ ÚJ KÖZKÓRHÁZAK PROGRAMJÁT, melyet a mérnöki hivatal állapított meg, a gazdasági és pénzügyi bizottság tárgyalván, azt határozta, hogy az építkezési költségek fedezése tárgyában a kormányhoz feliratot fognak intézni. Mert nem kívánható a fővárostól, hogy ily nagyszabású, 3¹/₂ millióba kerülő építkezéseket saját terhére létesítsen akkor, midőn e kórházak országos jellegűek lesznek. A nagy központi kórház a külső kerepesi úton, a kisebb felvételi kórház a Stáhly utcában volna felépítendő. Az előbbi 1185 ágyra, az utóbbi 200 ágyra van tervezve.

UJVIDÉK. A belügyminister jóváhagyta az új városháza terveit és költségvetését és az építkezés megkezdését engedélyezte. A r. kat. templom építése is kezdetét vette.

A PANCISOVAI r. k. hitközség a Ferenc-József-téren levő kincstári épület helyén díszes épületet emeltet. A tervek elkészítésével a hitközség GERMAN NÁNDOR pancsovai építőmestert bízta meg.

A BUDAI királyi palota homlokzatára közelebb négy szobrot helyeznek el. E szobrok készítésére 600 frtot irányzott elő a főudvarmesteri hivatal. A szobrok készítésével STROBL ALAJOS, KÖLLŐ MIKLÓS, SENNYEY KÁROLY és TÓTH JÓZSEF szobrászokat bízták meg.

A SZEGEDI KÓRHÁZ KIBŐVÍTÉSÉNEK terveit a mérnöki hivatal már elkészítette. Az építési költség mintegy 75.000 frtra van előirányozva.

ALUMINIUMGYÁRAT szándékozik egy budapesti cég építeni és hajtó erőül a Maros vizét akarja felhasználni.

A FIUMEI DOCK ÉPÍTÉSÉT legközelebb megkezdik. A szerződés LEARD és CELLIGOI vállalkozó céggel már meg van kötve. Fiumében legközelebb gőz- és kádfürdőt építenek 100.000 frt költséggel.

NAGY-BECSKEREKEN díszes palotát épít a pénzügyi hivatalok elhelyezésére 200.000 forinton a MILKÓ VILMOS és fia szegedi cég.

TEMESVÁR. A városi közgyűlés elhatározta, hogy a gyárvárosban katolikus plébánia épületet emeltet s az építési költségekre 400.000 koronát megszavazott s elrendelte, hogy a vonatkozó tervek elkészítésére nyilvános pályázat irassék ki 1200, 1000 és 800 koronás pályadíjakkal.

AZ ÚJ ORSZÁGHÁZ építési programját erre az évre megállapították. Az idén tovább építik a főpárkányzatot, a külsővel egyenlő magasságra emelik föl a belső falakat s augusztus hónapban meg fogják tartani a bokréta-ünnepélyt. Ezután kiépítik a tető egy részét, majd a ballusztrádot. A főgondor különben a nagy kupola és főlépcsőház kiépítésére fordítják, melynek 1896-ra, a millenáris jubileumra el kell készülnie. Eddig a következő szobort-csoport tervezetek érkeztek be: Szent István KÖLLŐ MIKLÓS-tól, Szent László RÓNA JÓZSEF-től, II. Endre MÁTRAI LAJOS-tól, Könyves Kálmán MAYER EDÉ-től, IV. Béla LORÁNYI ANTAL-tól és Mátyás király BEZERÉDY GYULÁ-tól. Ezenkívül KISS GYÖRGY a főlépcsőbe jövő négy szoboralakot küldött. A szobrok cinből készülnek, két méter magasak és színezettek lesznek.

A JÓZSEFVÁROSI TEMPLOM freskó festési munkáira a bizottság ROSKOVITS ajánlatát hozta elfogadásra javaslatba, aki a freskók megfestésére 8600 frtért ajánlkozott.

AZ ÁRTÉZI FÜRDŐ KIBŐVÍTÉSÉT már régóta sürgeti a pénzügyi és gazdasági bizottság. A belügyminister azonban a kibővítés engedélyezését akkora tartotta fenn, a mikor a városligeti tó vize tisztává tételének ügye meg lesz oldva. A napokban végre oly terv nyert megerősítést, melynek alapján a Rákos-patak vizét a városligeti tóba fogják bevezetni s így a fürdő kibővítését akadályozó körülmény is megszűnik.

A FŐVÁROS közgyűlése utasította a magyar leszámítoló és pénzváltó bankot, hogy a közraktári épületeket haladéktalanul távolítsa el.

A BAZILIKA építésének folytatásához a tanács 50.000 frt előleget engedélyezett.